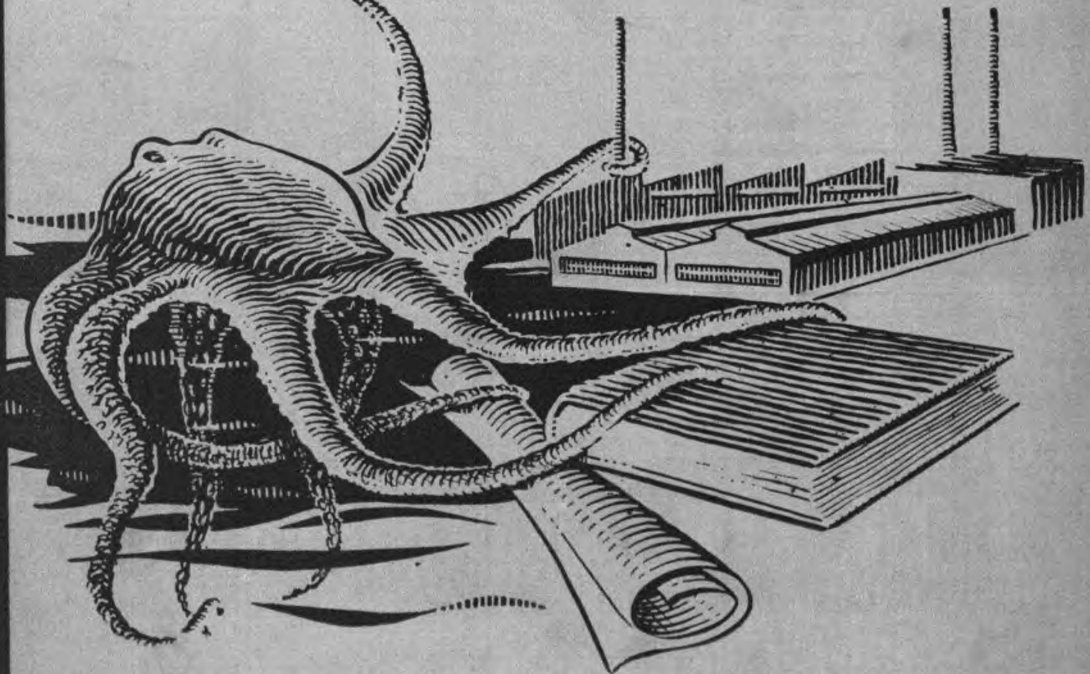
4 HAZİRAN 1966
SAYI : 624
FİYATI : 125 KURUŞ

AKİS

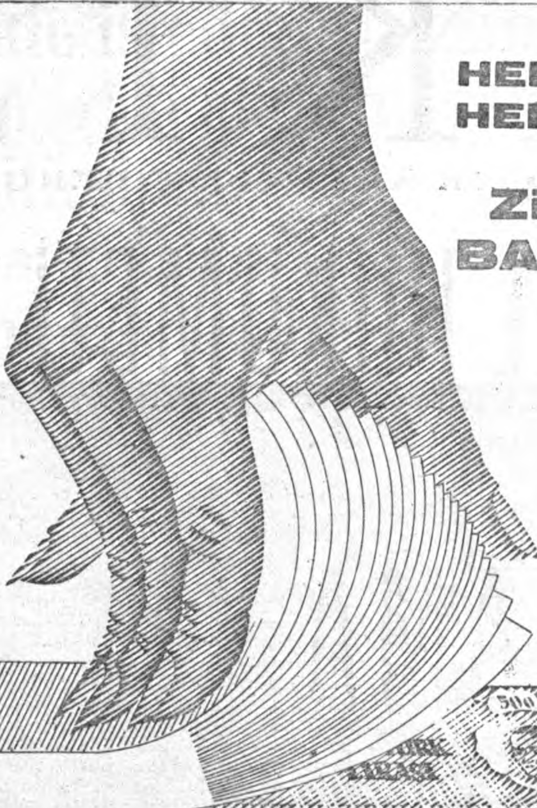
HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

DEMİREL HÜKÜMETİ VE PLANLAMA

HER YERDE
HER ZAMAN

ZiRAAT
BANKASI

1966
yılında 12
MiLYON

T.C. ZiRAAT BANKASI

(Basın A: 35) — 161

Cilt : XXXVI Yıl : 13 Sayı : 624

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :
Metin Toker

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ
Kurtul Altuğ

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Nizamettin Durgun

MÜESSESE MÜDÜRÜ
Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :
İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Okay Göçer, Egemen Bostancı (İstanbul) — **DIŞ HABERLER KISMI:** T. Kemal — **MAGAZİN KISMI:** Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — **TİYATRO:** Naciye Fevzi, Lûtfi Ay — **SİNEMA:** Nijat Özön — **İKTİSAT:** Mehmet Tuğrul — **MUSİKİ:** Suat Gener

İstihbarat Tel : 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU
SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KARİKATÜR
Cem

KAPAK BASKISI
Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF
T.H.A. - Erdoğan Çiftler

KLİŞE
Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLÂN ŞARTLARI
Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER
Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER
Hürriyet Matbaası - Ankara

BASILDIĞI TARİH
1.6.1966

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA — TEL : 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

27 Mayısın getirdiklerinden iki kuruluş, bugünlerde, AP'nin ve ona kur yapanların hışmına uğramak üzeredir. Bunlardan biri, büyük emek ve umutlarla kurulan Devlet Plânlama Teşkilâtı, diğeri ise, 27 Mayısı yapan Türk Silâhlı Kuvvetlerini Parlâmentoda temsil eden Tabii Senatörlük müessesesidir.

1965 seçimlerine "plân yerine pilâv" sloganı ile giren AP'nin iktidara geçer geçmez ilk icraatı, Plânlama Teşkilâtını kadük hale getirmek olmuştur. Ama bunu Başbakan Demirel, bir taraftan Plâncıları överek, öbür taraftan saman altından su yürüterek yapmaktadır. Demirelin Plânlamaya uzanan kolları, işe, Teşkilâtın başarılı Müsteşarı Memduh Aytürü görevinden uzaklaştırmakla başlamıştır. AP'nin Başı bunu alâmeriken bir kurnazlıkla yapmış, yani süresi biten sözleşme yenilenmemiştir. Onur ve prensip sahibi Aytür ise bu durumda, görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Aytürün yerine getirilen Orhan Çapçı Demirelin bir müteahhit arkadaşı değildir ama, kendisinin de ifade ettiği gibi, bu işten pek anlamamaktadır. Demirel Plânlamanın tavsiyeleri-ni kulak arkasına atmış ve Başbakanlığın alt katında çalışan "Demirelci bir Plânlama" kurmuştur. İktidarın iktisadî alanlardaki parlak başarıları, işte hep bu nevzuhur uzmanların marifetleridir.

Muhalefet lideri İnönünün seçim konuşmalarında Plânlamayı savunması ve bir vatansever yüksek memurun Cumhurbaşkanına durumu anlatmasıyla Demirelin başı derde girmiş, Cevdet Sunay Plâncıları bizzat dinlemek istemiştir. Genç teknisyenler, unutulmaktan kurtulmanın heyecanı ile Çankaya Köşküne gittiklerinde, karşılarında Bakanları ile birlikte Demirelli bulmuşlardır. Günün ilginç olayı Plânlama ve Demirel çatışması olduğundan, bu haftaki kapak konumuz bu önemli olaya ayrılmıştır. Çankaya Köşkündeki ilginç toplantıyı AKİS'çiler iyi değerlendirmişler ve hiç bir yerde bulamıyacağınız bilgileri yazıya geçirmişlerdir. Plânlamayı bir ahtapot gibi saran Demirel İktidarının marifetlerini "Hükümet" başlıklı yazıda okuyacaksınız.

Başyazarımız Metin Toker, haftanın başında yurda döndü. Gelecek haftadan itibaren Toker hem memleket meselelerine ışık tutan "Haftanın İçinden"iyle, hem de gezi notlarıyla karşınızda bulunacaktır.

Bu hafta yine, AKİS'in artık "aranan kalem"i olan Orhan Erkanlının bir yazısını sunuyoruz. 27 Mayısın ve Tabii Senatörlük müessesesinin üzerinde çok söz edildiği şu sırada Erkanlı, "Bir Görüş" başlığı altında, Tabii Senatörlük meselesine ışık tutmakta ve eski bir MBK'cı olarak, gene eski bir MBK'cı olan bir fanatiğin kendinden menkul iddialarına bir nebze cevap vermektedir. 27 Mayısı gerçekleştiren bir avuç insanın sırf politik bir hava yaratmak için birbirlerine düşmeleri ne derece hazinse, tarihe mal olmuş olayları kendi çıkarlarına göre değerlendirmeleri de o derece dehşet vericidir. İhtilâlin "Türkeş Beg"inin iddiaları ile Erkanlının açıklaması birbirine tamamen karşıttır. Biri, politikacının, çıkarı için olayları nasıl tahrif ettiğinin, diğeri ise objektif esaslardan ayrılmadan olaylara ışık tutmanın örneğidir.

Saygılarımla

Kurtul Altuğ

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Cilt : XXXVI Sayı : 624 4 Haziran 1966

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

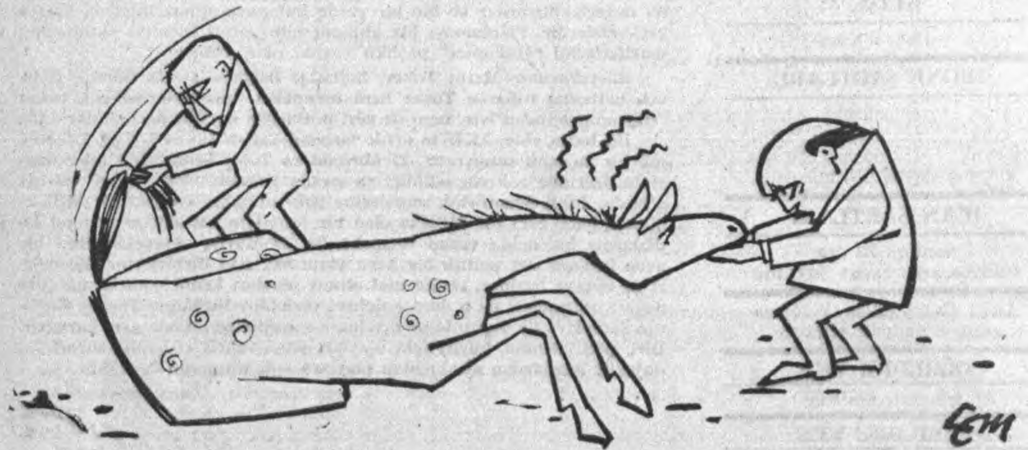
Memleketin manzarası

5 Haziranda yapılacak kısmî Senato seçimleri bir iktidar değişikliğine sebep olmıyacaktır ama, seçmenin kullanacağı oyların rejimin kaderiyle ilgisi bulunduğu en kalın kafalara bile girecektir. Siyasi partilerin, seçim propagandası sebebiyle halk önünde ve radyoda yaptıkları konuşmalar ispat etmiştir ki AP yedi aylık iktidarı sonunda memleketi kısır rejim çatışmalarının ortasına getirmiştir ve, 27 Mayısa karşı olanların pek sevdikleri bir tabirle, "bir kaza daha olmaz ve tanka çarpılmazsa" seçimlerin sonunda toplanacak Mecliste memleket meselelerini halledecek bir ortam yaratılmıyacaktır. Bunun baş sorumlusu AP ve onun başarısız yönetici takımıdır.

Nisbî temsil sisteminin uygulandığı bu kısmî Senato seçiminde muhalefet partileri elbette ki sayı bakımından ,eskiye göre, bir fazlalık sağlayacaklardır. Ama önemli olan, İktidarın tutumunun milletçe benimsenip benimsenmediğine delil teşkil edecek yüzde nispetleridir. Eğer AP 1965 seçimlerinde aldığı sonucu sağlıyamaz ve yüzde 53'ün altında oy alırsa, milli iradenin Süleyman bey politikasına dur dediği anlaşılacak ve AP tuttuğu yanlış yolu -akıl ve basiret galebe çalarsa- terkedip, memleket menfaatlerine uygun bir politika izlemeğe dikkat edecektir. Başbakanın miting meydanlarına kadar inen safsata ve "türlü çeşitli" vaadlerinin sadece oy verme ânına kadar olduğunu anlamış olan seçmenin AP'den esirgiyeceği her oy, demokrasinin güç ve dikenli yolunda, rejimin selâmeti bakımından, müspet sayılacaktır. Ama AP, 27 Mayıs düşmanlığına, Meclisin kanunsuz şekilde basılmasına, partizanlığın alabildiğine sürdürülmesine, pahalılığın sıhhat alâmeti sayılmasına, Mecliste adam dövülmesine rağmen milli irade tarafından tasvibe mazhar olursa, kıratın gemlenmesine artık imkân kalmayacaktır ve Süleyman bey politikası belki de demokratik rejimin başını yiyecektir. Memlekette aşırı uçların kol gezdiği, irticaın Meclis kürsüsüne kadar çıkabildiği bir ortamda memleketin Sağlam Kuvvetlerine sükûnet içinde olayları izlemenin ötesinde de iş düşecektir. Bu, işbaşında bulunanları ikaz da olabilir.

Çok partili hayatı benimsediğimiz yirmi yıl içinde türk milleti çok ıstırap çekmiştir. Bunca ıstırap pahasına elde edilen bu düzeni koruma sorumluluğu idrak edildiği sürece, gidişe dur deme yolu -fırsat varken- kapatılmamalı ve bu vatanın çocuklarının başına yeni gaileler açılmasına sebep olunmamalıdır.

5 Haziranda verilecek oylar, yanlış yoldaki bir iktidara doğru yolu göstermenin ötesinde rejimin kaderiyle de bu derece ilgilidir.

YAZISIZ

Bir Görüş

Tabiî Senatörlük

Orhan ERKANLI

1960-61 devresinin şartları icabı, Kurucu Meclis tarafından, haklı ve doğru olarak Anayasanın 70. Maddesiyle ihdas edilen "Tabiî Senatörlük" müessesesi, aradan beş yıl geçtikten sonra İhtilâlciler arasında dahi tartışma konusu olacak bir duruma gelmiştir.

1961 Anayasasının özellikle sosyal ve lâik karakterine karşı olanların ilk taarruz hedefi ve bahanesi olarak ele aldıkları Tabiî Senatörlük konusunun gerçek yönlerini tesbit etmek artık bir zaruret haline gelmiştir. Çünkü bu hissî ve görünüşte haklı gerekçe ile Anayasa değişikliğine gitmek ve eğer Anayasada bir noktadan bir gedik açılabilirse, lâikliğe ve sosyal devlet anlayışına aykırı prensiplere, bu gedikten faydalanarak, Anayasada yer vermek AP'nin siyasî stratejisinin ilk merhalesi olacaktır. AP'nin TBMM'de mutlak çoğunluğu sağladığı gün bu teşebbüsü yapacağı muhakkaktır.

Tabiî Senatörlük formülü, iddia edildiği gibi, Komite dışından bulunmuş ve telkin edilmiş değildir. Bu iddia bir hafıza zaafı değilse, bir politika oyunudur. 27 Mayısın üçüncü ayında Komite üyelerinin gelecekteki durumları, çok kimsenin üzerinde durduğu bir konu olmuştur. İktidarı devam ettirmek istiyenler meseleyi pek ciddiye almamakla beraber, Orduya dönmenin imkânsızlığı ve siyasî kadro içinde yer almak suretiyle hizmete devam ihtiyacı gibi sebeplerle siyasî bir parti halinde teşkilâtlanmak yolunu tercih etmişlerdir. Uzun araştırma ve tartışmalardan sonra, ingilizlerin tesirinde olan birçok memleketin Senato üyelerinin kayd-ı hayat şartiyle ve tayinle hizmet gördükleri dikkate alınarak, Komite üyelerinin, belirli bir süre için, Senatonun tabiî üyesi olmaları fikri, Komite üyeleri tarafından ileri sürüldü. Gerçi bu teklif Komitede kabul edilmedi, fakat Anayasa Komisyonuna durum anlatıldı ve Komisyon üyeleri bu hal tarzını benimsediler. Böylece Tabiî Senatörlük müessesesi Anayasa Komisyonu tasarısında yer aldı. Kurucu Meclisin 70. Maddeyi kabul etme sebepleri zabıtlarda mevcuttur. Bir ihtilâli gerçekleştiren Türk Silâhlı Kuvvetlerinin temsilcilerini, normal düzene geçtikten sonra sokağa bırakmanın çeşitli zorlukları ve gelecek Senatoda bu temsilcilerin bir denge unsuru olarak 1961 Anayasasını savunmaları lüzum ve ümidi Kurucu Meclisi böyle bir karara sevketmiştir.

O günün siyasî şartları içinde verilmiş olan bu karar haklıdır, doğrudur ve parti mülâhazalarından ziyade memleket gerçeklerine ve demokratik nizamın süratle kurulması ihtiyacına dayanmaktadır. Komitenin hiç bir üyesi, fikir ve kanaatleri ne olursa olsun, hiç bir siyasî teşekkülden siyasî komisyon almak küçüklüğüne tenezzül etmemişlerdir.

İktidarın seçimsiz olarak bir siyasî partiye devredilmesi fikri, yalnız bir Komite toplantısında, bir çaresizlik ve sinirlilik anında, daha sonra Tabiî Senatörlüğü de terkederek sade bir vatandaş olarak köşesine çekilen sayın Cemal Madanoğlu tarafından ileri sürülmüş ve derhal reddedilmiştir. Bunun dışında, iktidarın herhangi bir kişiye veya partiye devri bir gündem maddesi olarak ele alınmadığı gibi, dışardan da böyle bir talep gelmemiştir. Bazı kişilerin bu konuda özel fikirlere, görüşlere sahip olmaları asla birinci ve ikinci MBK'ni ilzam etmez.

Tabiî Senatörlük fikrinin doğması, gelişmesi ve gerçekleşmesi, o tarihte Komitenin içinde bulunduğu şartların tabiî bir neticesidir.

Kısa bir süre içinde seçim yaparak çekileceğini vaadeden, buna mukabil maddî ve mânevi tesirleri yıllarca devam edecek icraata girişen ve bir ihtilâlin sorumluluğunu, şerefini omuzlarında taşıyan kişilerin psikolojik havası içinde hadiseyi mütalea etmek lâzımdır. Bugünün şartları içinde düşünerek, 1960 senesine ait bir duruma hâl tarzı bulmak veya bugün için doğru olan bir hâl tarzının altı sene önce uygulanmamış olmasının sorumlusunu aramak ve bu maksatla haksız ithamlarda bulunmak ne akla, ne de insafa sığar. Silâhların tehdidi ve çeşitli juntaların gölgesi altında her an dağıtılmak tehlikesi içinde hizmet gören bir Kurucu Meclisten daha fazlasını beklemeye kimsenin hakkı yoktur.

Meselenin hakiki gelişmesi budur. Fakat önemli olan, beş senenin muhasebesi ve halkoyunun bu müesese karşısındaki düşüncesidir. Açıkça söylemek gerekirse, Tabiî Senatörlük Müessesesine karşı olanlar yalnız AP içinde değildir. Bu hizmetin, bir Anayasa değişikliğine fırsat ve meydan verilmeden sona ermesini isteyen başka kimseler de vardır. Sıtkı Ulay ve Osman Köksal bu yolu açmışlardır. Tabiî senatörlerimizi bir süre bu konuda rahat bırakarak ve onların, memleketin kendileri hakkında ve sadece Tabiî Senatörlük yönünden verdiği hükmü realist ve objektif ölçülerle değerlendirmelerine imkân vermek en olumlu hareket tarzıdır. Milletin kendilerinden beklediği doğru kararı vereceklerini ve bunun zamanını tayin edeceklerini ümid etmemizin haklı sebepleri vardır. 1961 Anayasasını ve onun temeli olan 27 Mayısı her türlü şüphenin, tecavüzün dışında tutmak, şahısların değil, türk toplumunun müşterek eserleri haline getirmek hepimizin görevidir.

Seçimler

Egede kampanya

İsmet İnönü, Hüriyet Alanını dolduran binlerce Denizliliye hitap ediyordu. Son zamanlarda gelişen irtica olaylarını ele almış, nurcuların faaliyetini anlatmaya başlamıştı. Tam bu sırada Belediye hoparlörlerinden âdeta feryad eden bir ses yükseldi: Kart sesli bir AP'li, Devlet Bakanı Cihat Bilgehan, Maliye Bakanı İhsan Gürsan, Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz ve AP Aydın milletvekili Yüksel Menderesin, akşam yapılacak bir kapalı salon toplantısında konuşacaklarını anons ediyordu. Anonsun İnönü konuşurken yapılması elbette ki sebepsiz değildi. Alanı hıncahınç dolduran vatandaşların CHP Genel Başkanını cankulağıyla dinlemeleri AP'lileri çileden çıkarmıştı. Nasıl olurdu da, AP'li bazı Bakanlar Denizlideyken CHP Liderine sevgi gösterisi yapılabilirdi? Hoparlörlerin kullanılması, mitingi sabote etmeye yarayamaz mıydı? Hem, AP'li Belediye Başkanı ne günler için duruyordu?

Anons henüz tamamlanmamıştı ki, alanı dolduran vatandaşlardan protesto sesleri yükseldi. Bunun üzerine İnönü, bir an durdu, yanında bulunan Cumhuriyet muhabirinden ne olduğunu sordu. Muhabir durumu anlatınca, sözlerine şöyle devam etti:

"— Nurcular, kendilerini anlatırken mikrofona el uzatacak kadar yayılmışlardır. Bunların, milletini, dinini, Türkiyeyi, vatanını düşünen dinibütün müslümanlarla yakından uzaktan hiçbir münasebeti yoktur. Nurcular vatan için tehlikelidir. Bu memleketin tarihinde irtica vakaları olmuştur. Hiçbirisi bu kadar yaygın bir teşkilât olmamıştır. Ben gerçekleri vatandaşıma apaçık söylemeye mecburum."

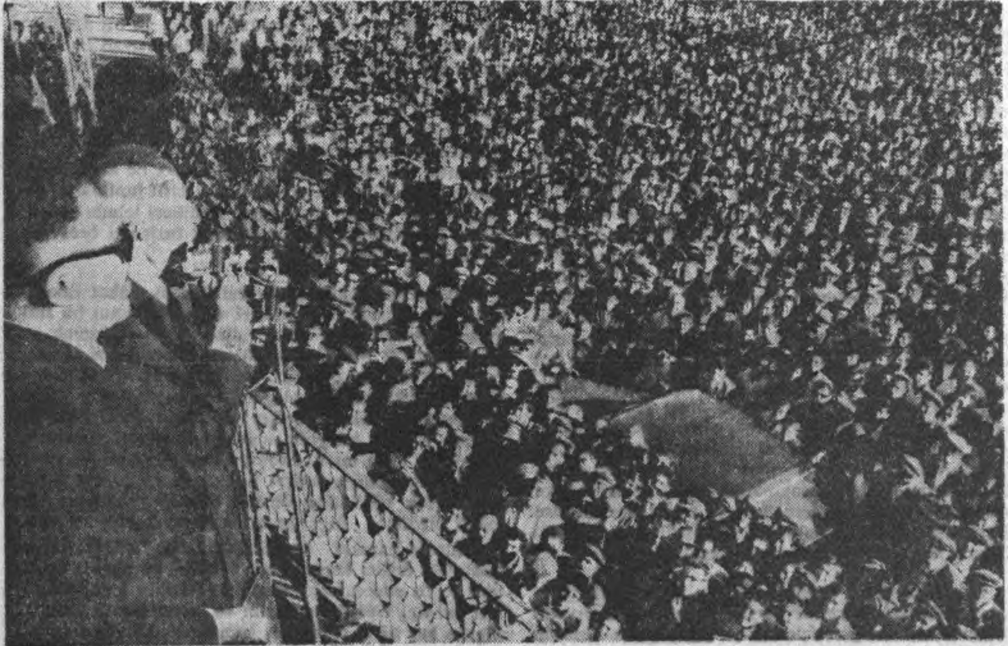
Haftanın başında Pazar günü cereyan eden bu olay, İnönünün, geçtiğimiz Cuma günü başlayan Ege gezisinde üzerinde en çok durduğu olay oldu. İnönü, konuşması sona erdikten sonra, olup bitenler hakkında tekrar bilgi aldı ve şöyle dedi:

"— İyi söylemişim. Bunlar mikrofonların, hoparlörlerin telleri arasına kadar uzanmışlardır."

"Babamızı isteriz!"

CHP Liderinin Ege bölgesi seçim gezisi önce İzmiri ziyaretle başladı. İnönü, Cuma günü 27 Mayıs Hüriyet ve Anayasa Bayramı kutlama törenlerinde bulunduktan sonra aynı akşam saat 19.15'de, eşi Mevhibe İnönü ile birlikte uçakla İzmire hareket etti. Gezi programı önceden tespit edildiği için, İnönünün İzmire geleceğini haber alan İzmirliler erken saatlerde havaalanını doldurmuşlar ve beklemeğe başlamışlardı. Vakit ilerledikçe kalabalık artıyor, ayakta duracak yer bulmak bile imkânsızlaşıyordu. Saat 20.45'de alana inen uçak, bu yüzden pistin başında durduruldu. İnönü ile eşi uçağın kapısında göründüklerinde, uçağa doğru koşmağa, az onra da hep birağızdan "İsmet Paşa çok yaşa" diye tempo tutmağa başladılar.

Saat 21.05'de havaalanından hareket eden konvoy, İnönü ile eşinin kalacağı Efes Oteline 50 dakikada gelebildi. CHP Liderinin Efes

Muhalefet lideri İnönü konuşuyor
83 yaşında bir delikanlı

Bir Fanatiğin Portresi

Her hareket gibi, 27 Mayıs Devrimi de bir takım menfi unsurları bünyesinde getirmiştir. Bu menfi unsurlardan bir kısmı daha devrimin ilk günlerinde varlıklarını belli etmişler, bir kısmı ise zamanla şekillenerek, önemlilik kompleksi içinde, ramp ışığında helezonlar çizmeğe başlamışlardır. Bunlar, hiç şüphe yok ki, sosyal rahatsızlık belirtileridir.

27 Mayısı hazırlıyan ve başarıya ulaştıran komiteye Talât Aydemirin tavsiyesiyle ve ismen kabul edilen, daha sonra, "içinde bulunulan çıkmazdan kurtulmanın ancak bir ihtilâlle mümkün olabileceği" görüşüne katılan ve anayasa dışına çıkmış bir iktidarı devirmek için çalışacağına askerce andiçen, 27 Mayıs sabahı Devlet Radyosundan Devrim Komitesinin bildirisini okuyan ve ilk iş olarak İsmet Paşanın elini öpen, kendi kendini Başbakanlık Müsteşarlığına atayıp "kudretli" görünmeğe çalışan, karanlık emelleri yüzünden 13 Kasımda yurt dışında görevlendirilen, görev süresi bitip yurda döndüğünde, cançekişen bir partinin son oylarını millî bakiye sayesinde toplayıp Meclise giren bir kimse, Devrim Komitesi bildirisini Devlet Radyosundan okuduğu tarihten tam altı yıl sonra, yine aynı radyodan milletin yüzüne "27 Mayıs İhtilâli hedefine ulaşmamıştır!", "27 Mayısı hedefinden CHP saptırmıştır!", "27 Mayıs İhtilâli 13 Kasımla arkadan hançerlenmiştir", "Tabiî senatörlük, İsmet Paşanın iktidarı almak için attığı kemiktir", "Binlerce insan af bekliyor" diye bağırırsa, böyle bir kimsenin kimliği, karakteri, emelleri ve yararlanmağa çalıştığı ortam hakkında en doğru teşhisi koymamak için ortada hiçbir sebep olmamak gerekir. Bu kimse, kendi kendine ihanet eden, çelişkiler içinde bocalayan, yolsuz - yordamsız, yönsüz - yöntemsiz, kişisel çıkarından başka hiçbir şey düşünmeyen mükemmel bir fırsat düşkünü, mükemmel bir fanatikten başka birşey değildir. Hele bu kimse, kader arkadaşları tarafından "27 Mayısı kundaklamak"la, "27 Mayıs düşmanlarıyla elele vermek", "işbirliği yapmak"la suçlanırsa, hakkında verilecek hüküm, tek kelimeyle, hazindir.

27 Mayıs gibi şerefli bir harekete katılan bir kimsenin, 27 Mayısın suçladıklarıyla kaş-göz oyununa girişmemesi gerekirdi. Böyle bir kimsenin, AP gazetelerinin etek - toplayıcıları tarafından övülmemesi gerekirdi. Böyle bir kimsenin, üç-beş oy için, 27 Mayıs düşmanlarına hulûs çakmaması gerekirdi. Böyle bir kimsenin, bir yandan, Devlet Radyosundan, "yüzümüzü daima maziye ve geriye çevirmemeliyiz" derken, bir yandan, AP'lilere şirin görünmek için, 27 Mayısı ve onu yapanları ağızdolusu yermemesi gerekirdi. Hiç kimseye "ille politikacı ol, memleketi yönet" denilmemiştir. Politika bilgi ister, tecrübe ister, manevra kaabiliyeti ister. Bira - şişesiz kongrelerle parti liderliğine gelmek politikacı olmağa, hele hele memleket yönetmeğe yetmez. Batma tehlikesiyle karşıkarşıya bulunan gemiyi terketmek için, Devlet Radyosundan milletin kafasına fikir salatası atmak ise, oyunun küçüklüğünü gözlerden saklamağa hiç yetmez. Vekar ve ciddiyet diye birşey vardır ve insanlar içindir. Âlemi kör, herkesi sersem sananlar, dost ağlatıp düşman güldürenler, birgün mutlaka, ama mutlaka kendi talihsizlikleriyle başbaşa kalmak zorundadırlar.

Ne yazık ki, Türkiyede böylesi kimseler dün de yaşamışlardır, bugün de yaşamaktadırlar. Ama herhalde, memleket, bu gibilerin arzuladıkları istikamette yürümemektedir.

Otelinde kalacağını öğrenen vatandaşlar, otelin önünü tamamen doldurmuşlardı. Resmî polislerle İnönünün Ankaradan gelen koruma memurlarının birlikte giriştikleri yol açma faaliyeti bir sonuç vermiyor, kalabalık gittikçe artıyordu. Bu yüzden İnönü ile eşi tam 20 dakika otomobilin içinde kaldılar. Otomobilden indiklerindeyse halk, İnönüyü daha yakından görebilmek için, polis kordonunu yardı. CHP'lilerin yüreklerinin yağını eriten tehlike işte bu sırada başgösterdi. Otelin geniş ve kalın camları esnemeğe başladı. Fakat mutlu bir tesadüf eseri, kırılmadı.

İnönü ile eşi kalabalığı yararak asansöre bindiler ve yedinci kattaki odalarına çıktılar. Otelin bahçesinde toplanan vatandaşlar ise "Babamızı isteriz!" diye bağırıyorlardı. Sevgi gösterisi bir ara o kadar genişledi ki, CHP Lideri tam dört defa balkona çıkıp, topluluğa hitap etmek zorunda kaldı.

İnönü, Muğlaya hareket etmek üzere ertesi sabah -Cumartesi- İzmirden ayrılmadan önce CHP İzmir il teşkilâtına hitaben, kendi el yazısıyla yazıp imzaladığı bir mesaj yayınladı. Mesajda şöyle deniliyordu:

"Senato seçimlerini 1966 senesinde zevk ile seyrediyorsunuz. Fakat CHP olarak bize düşen, şerefli olduğu kadar ağır sorumluluğu ve bütün güçlükleri de görüyorsunuz. Canla başla çalışmak lâzım. Geçmişte olduğu gibi sevgilerle."

İnönüyü Muğlaya götürecek konvoy, saat 8'de otelin önünden hareket etti. Konvoy İkiçeşmelik Caddesi ve Eşrefpaşa semtinden geçerken halk, İnönüye büyük sevgi gösterisinde bulundu. CHP Lideri Selçuk, Ortaklar, Söke ve Milâsta coşkun bir heyecanla karşılandı. yol boyunca uğranılan ilçe ve bucaklarda yaptığı konuşmalarda, vatandaşlardan, seçim günü mutlaka sandık başlarına gitmelerini istedi. AP'lilerin CHP aleyhinde yaptığı aleyhte propagandanın artık iflâs etmiş olduğunu, komünistlik iddiasının Derviş Vahdetiden bu yana öne sürüldüğünü söyleyen İnönü, CHP'nin din sömürücülerine karşı koyduğunu belirtti, AP İktidarının hevesinin Seçim Kanununu değiştirmekle yeni bir düzen getirmek olduğunu ifade etti.

Şeriatçilere dikkat!

Yol boyunca çok sayıda partiliyi taşıyan otomobillerin katılmasıyla bir çığ gibi büyüyen konvoy, Muğlaya saat 15'de girdi. Yol kenarlarında toplanmış olan Muğlalılar, İnönüye büyük sevgi gösterisinde bulunuyorlar, "Babamız, hoş geldin", "İsmet Paşa çok yaşa" diye hep bir ağızdan tempo tutuyorlardı.

Konvoy Muğlaya girdiğinde, 10 bini aşkın bir vatandaş topluluğu, mitingin yapılacağı alanda, sabırsızlık içinde CHP Liderini bekliyordu. Nitekim, İnönü miting alanında görüldüğünde toplulukta bir dalgalanma başladı. Sevinçten şapkalar havaya atılıyor, ıslıklar çalınıyor, Paşalarını yakından görebilmek isteyen vatandaşlar kürsünün yakınına varabilmek için izdihama sebep oluyorlardı. Bir taraftan da kurban-

lar kesiliyordu.

İnönü, sık sık alkışlarla kesilen konuşmasında Senato kısmî seçimlerinin önemini anlattıktan sonra yine irtica olaylarını ele aldı ve şöyle dedi:

"— İftica ne kadar azgın olursa olsun, nihayet Patrona Halilin âkibetine uğrayacaktır."

İnönü ile eşi, geceyi Muğlada, bir partilinin evinde geçirdiler ve ertesi sabah -Pazar- Denizliye hareket ettiler. İzmirde 40-50 otomobilden meydana gelen konvoy, çeşitli il, ilçe ve bucaklarda eklenen vasıtalarla o kadar uzamıştı ki, Denizliye girilmesi âdeta bir mesele oldu. Yolda kaybedilen zamanın kapatılabilmesi ve mitinge yetişilebilmesi için konvoy hızlanmıştı. Denizli milletvekili Hüdai Oralın kullandığı mavi bir otomobilin içinde bulunan İnönü ile eşi, Denizliye girerken gayet neşeli görünüyorlardı. Konvoy, 545 vasıtadan meydana gelmişti. Bunun 162'si kamyon, 187'si minibüs, 103'ü taksi, 93'ü de jipti. Vasıtalarda dikkati çeken bir husus ise, tamponlarında kan lekelerinin bulunması idi. Bunlar, yol boyunca kesilen kurbanların kanlarıydı.

İnönü Denizlililere, Hürriyet Alanına bakan bir terzi dükkânının balkonundan hitap etti. Alan hıncahınç doluydu. İğne atılsa yere düşmez tâbiri ancak böyle bir topluluk için kullanılabilirdi. İnönünün konuştuğu balkon normal ölçülerle dört kişinin durabileceği genişlik ve uzunlukta bir balkondu. Fakat balkonda tam 15 kişi, birbirine kenetlenmiş vaziyette duruyordu. Güneş tam İnönünün yüzüne isabet ediyordu. İnönünün güneşten korunmasını sağlayabilmek için balkondan ve pencerelerden şemsiyeler uzatılıyordu.

CHP Lideri, büyük bir sevgi gösterisi arasında konuşmasına başladığı sırada, alanın karşı tarafında bulunan AP İl Başkanlığı binasının balkonundan, üzerinde kırat bulunan kâğıtlar atılmaya başlandı. Maksat açıktı: İnönüyü dinleyen vatandaşların dikkati başka tarafa çekilecek, böylece CHP mitingi etkili olmayacaktı. Fakat, AP'li il yöneticilerinin başvurdukları bu taktik başarıya ulaşamadı. Üstelik silâh geri tepti, binlerce Denizlili bu hareketi şiddetle protesto ettiler. Rozet dağıtmanın bir fayda sağlamadığını gören AP yöneticileri bundan sonradır ki Belediye hoparlörlerinden anonslar yaparak, CHP mitingini sabote etmek yoluna gittiler. Fakat gereken cevabı CHP Ldierinden almakta gecikmediler.

Melodramatik sahneler

Denizlideki muhteşem mitingden sonra Pamukkaleye gidildi. İnönü ile eşi, Denizliye 20 kilometre mesafedeki Pamukkalede bir süre dinlendiler. İnönü, kaldıkları Tusan Otelinde ertesi gün saat 14'e kadar dinlenmeyi kararlaştırmıştı. Programını yakınlarına ve partililere de söyledi. Fakat, ertesi sabah erken saatte uyandı. Dinç ve neşeli görünüyordu. Traş oldu, gazetecilerle sakal üzerine şakalaştı. Sonra da, geziyi yöneten Kemal Demir ile Muammer Ertenden, Denizlide nurculuk faaliyeti konusunda söylediği sözlerin nasıl etki yaptığını sordu. Demir ve Erten, konuşmanın müspet etki yaptığını söyleyince, Paşa:

"— Buna memnun oldum. Bundan sonra da bu konudaki konuşmalarıma devam edeceğim" dedi.

Pamukkaleden sonra Sarayköy ilçesine geçildi. Burası birkaç gün içinde AP'lilerin âdeta bir karargâhı haline gelmişti. Bazı Bakanlar, milletvekili ve senatörler burada düzenlenen kapalı salon toplantılarında konuşuyorlar, gene çeşitli vaadlerle vatandaşı kandırmaya çalışıyorlardı. CHP'lilerin Sarayköye geldikleri gün yapılan bir kapalı salon toplantısında, Denizli AP listesinin birinci adayı Kemal Turgut, AP'nin DP ile ilişkisini şu sözlerle ortaya koyuyordu:

"— AP, vaktiyle yaptığı eserlere eserler katmıştır. Bu yurdu sevmeyenler Moskovaya defolsunlar!"

AP Denizli senatörü Emin Durul ise şöyle diyordu:

"— Ne demek istediğim gözlerinizden okunmaktadır. Hiçbir solu ve komünisti Büyük Millet Meclisi gibi o mukaddes çatı altında barındırmayacağız!"

İnönü Denizlide halkla beraber
Uyarma gezisi

AP Denizli milletvekili Fuat Avcı, içkili bir halde:

"— Kısa zamanda çok şeyler yapacağız. 1966'da 100 milyar liralık yatırım yapacağız!" diye bağırıyordu.

Bu bölgede propaganda yapan AP'lilerin en çok ümit bağladıkları konuşmacı, Yüksel Menderesti. Yüksel Menderes, vatandaşların karşısına, alnına sürülen kurban kanlarıyla çıkıyor, dramatik tavırlar takınarak:

"— Karşınızda, babasının mezarı belli olmayan bir insan konuşuyor"

Kulağa Küpe...

Hilkat garibesi

Siz hiç, AP'nin eteğine yapışıp atom çağına giren, oradan da aya uçan bir kimse gördünüz mü?

Görmedinizse gösterelim: Hüseyin Feyzullah Alpaslan Türkeş!

Siz hiç, "geriye bakmıyalım" diyerek geri geri giden bir kimse gördünüz mü?

Görmedinizse gösterelim: Hüseyin Feyzullah Alpaslan Türkeş!

Çünkü o, evet, bir hilkat garibesidir!

diyordu.

Sonra da cepheden hücuma geçiyordu:

"— Bu seçim, CHP'lilerin vicdansız, iftiralı hareketleriyle bir referandum şekline sokulmuştur. Çarpık mantıklı İsmet Paşa, 'AP'ye iktidar verilemez' diyor. 'Altı ayda ne yaptınız?' diye soruyor."

Ellerini, kollarını ve bacaklarını geçmişteki büyükleri gibi oynatarak konuşan Yüksel Menderes, sözlerini şöyle bitiriyordu:

"— Şerefimizle yaşarız! Şerefsiz yaşamayız!"

AP'liler içinde en aklı başında sayılan konuşmacı, Maliye Bakanı İhsan Gürsan ise maksadını şu cümlelerle ifadeye çalışıyordu:

"— 5 Kasımda yapılacak Senato seçiminin mânasını Muğlalılar anlamışlardır."

Seçimlerin tarihini bile doğru dürüst hatırlıyamıyan Gürsan, ardından, âdeta yalvarırcasına:

"— Tariş Müdürü olarak sizlere çok yardım ettim" diyordu.

Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz ise büyük bir hamaratlıkla:

"— Bu sene Sarayköy Kız Enstitüsünü açacağız. Denizlide İmam-Hatip Okulunu açtık. Bu yıl 25 lise daha açacağız" diye yağıp esiyordu.

Oysa Sarayköylüler, Kız Enstitüsünü nafakalarından kestikleri paralarla yaptırmışlardı. İmam - Hatip Okulunu da Denizlinin dinibütün vatandaşları kendi maddî yardımlarıyla inşa ettirmişlerdi. Nitekim, bundan birkaç ay önce İmam-Hatip Okulunun açılış töreninde Denizli Müftüsü, yaptığı konuşmada, "İmam - Hatip Okulunu Denizlililer kendi gayretleriyle yaptırmışlardır" demiş, AP'li Emin Durul "Hükümetin hiç mi yardımı olmadı?" diye sorunca da "Hayır!" cevabını vermiştir. Böylece Müftü, Orhan Dengizin seçim propagandası sırasında söylediklerini önceden yalanlamış oluyordu.

Ege turu tamamlanıyor

CHP konvoyu, haftanın başında Pazartesi günü saat 17.30'da Uşağa girdi. CHP il merkezinin Cumhuriyet Alanında düzenlediği miting başlamıştı. Kürsüdeki hatip, Musa Eraydı. Alanda 3-4 bin kişi kadar bir kalabalık vardı. Konvoy şehre girdiğinde her tarafta bir canlılık başladı. İnönü açık bir otomobile binmişti ve yol kenarına dizilmiş Uşaklıları selâmlıyordu. Vatandaşlar CHP Genel Başkanını coşkun bir heyecanla karşılıyorlar, sonra da koşar adımlarla Cumhuriyet alanına gidiyorlardı. Alan az sonra tıklım tıklım doldu. Uşaklılar sanki, 1960 öncesinde Uşakta cereyan eden üzücü olayı sevgi gösterileriyle unutturmak istiyorlardı.

İnönü kürsüye, eşi Mevhibe hanımla birlikte çıktı. Alanı dolduran binlerce vatandaşı eliyle selâmladıktan sonra konuşmaya başladı ve Uşağa ilk defa nasıl geldiğini anlattı. Konuşması sık sık sürekli alkışlarla kesilen CHP Lideri, zaman zaman "Beni dinleyin, ben konuşuyorum" demek zorunda kaldı.

Vatandaşların "Paşam anlat, anlat!" diye bağırmaları üzerine İnönü, hatıralarını anlattı. Üç defa "Allahaısmarladık" demiş olmasına rağmen, Uşaklılar CHP Liderini bırakmadılar. İnönü bütün seçmenleri, 5 Haziranda oylarını kullanmaya dâvet etti ve:

"— Ben, yirmibeş yaşında bir delikanlı olarak vazifemi yapıyorum. Siz yaşlılara bunu hatırlatıyorum" dedi.

Bu sözler, mitingdekileri daha da coşturdu.

İnönü, mitingden sonra CHP İl Başkanı Rıza Salıcının evinde istirahate çekildi. CHP Liderinin Ege gezisi Afyon, Kütahya ve Eskişehirde devam edecektir. Vatandaşın CHP Liderine gösterdiği sevgi, 1965 seçimlerinden bu yana hayli yol alındığını, gerçeklerin gündengüne anlaşılmağa başladığını göstermektedir.

İnönü halkı selâmlıyor

"Dağ başını duman almış"

Hükümet

Eniştem beni niye öptü?

(Kapaktaki ahtapot)

Geçtiğimiz haftanın ortasında birgün, Çankaya Köşkünde, Bakanlar ve Ordu ileri gelenlerinin Sunayın başkanlığında bir toplantı yaptıkları duyulunca çok kimse, "Tamam!" dedi. Kısmî Senato seçimleri dolayısiyle açılan propaganda kampanyasının aldığı şekil, artık tahammül bardağını taşırmış olmalıydı. İlk düşünce bu oldu. Öyle ya, marifeti, Sıtkı Ulay gibi, Orduda sevilen bir Devrim temsilcisini yumruk ve tekme ile dövmek olan Hamido tipinde bir kimse, Milli Savunma Bakanı ünvanını taşıyan bir politikacı tarafından refakate alınır, bir seçim gezisine çıkılır, halka bir kahraman olarak takdim edilirse... Hele bu Hamido, bu refakat gezisinde, belirli bir fikri temsil eden zümreye karşı yumruklu bir cihad açtığını gerine gerine ilân ederse ve kafası kızdığında tabancasını havaya boşaltırsa... Elbette iz'an sınırlarını böylesine zorlayan bir İktidarın dikkati, böyle tesirli bir toplantıda çekilirdi.

Memduh Aytür
Demirelin tutmadığı adam

Toplantıyı ilk öğrenen başkent sâkinlerinin aklına başka bir konu gelmedi. Ama sonra öğrenildi ki, görüşmelere Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanları da katılmaktadır! İşte bu beklenmiyordu. Plânlama uzmanları, Hükümet üyeleri, Cumhurbaşkanı. Başbakan ve Kuvvet Komutanları... Kadro daha ilgi çekici bir hal almıştı. Ama toplantının, rayından çıkan seçim kampanyası ile ilgili olduğuna dair yorumlar da suya düşmüştü. Bu defa, toplantının sonu beklenmeğe başlandı.

Saat 10'dan 14'e kadar devam eden toplantı sona erdiğinde, Başbakan Süleyman Demirel meseleyi şöyle izah etti:

"— Cumhurbaşkanı Sunayla Plâncıların katıldığı teknik seviyede bir brifing yapıldı. Birinci beş yıllık Plânın hedefleri ve nerede olduğumuz üzerinde duruldu. İkinci beş yıllık Plân hazırlıkları ile dış finansman ihtiyacı da ele alındı."

Ama bu açıklama kimseyi tatmin etmedi. Konu herhalde Plânlama idi. Yalnız, görüşmelere katılanların meydana getirdiği seviye, "teknik" kelimesinin sınırlarını zorlamıyor muydu?

Daha sonra işin aslını öğrenenler, Demirelin fazlasıyla normal açıklamasının gerçeği tam olarak aksettirmediğini gördüler: Bu, "teknik seviye"yi çok aşan önemde bir olaydı ve başlangıcı onbeş gün öncesine kadar dayanıyordu. Bu toplantıdan onbeş gün kadar önce Sunay ile Sunaya yakın olduğu bilinen bir yüksek memur arasında yapılan bir özel görüşme, işin hareket noktasını teşkil etmişti.

Bu özel görüşmede, Sunayın yakını olan ve 27 Mayısa yürekten bağlı olduğu bilinen bu yüksek memur, Cumhurbaşkanına önemli bir problemi haber verdi: Hükümet, davranışlarıyla Plânlamayı yalnızlığa ve görev yapamaz duruma, Plânı ise nisyana terkediyordu. 27 Mayısın en önemli bir eseri tehlikedeydi

Bu haber, daha Cumhurbaşkanlığı koltuğunu ısıtmamış olan Sunayı hayli etkiledi. Cumhurbaşkanı derhal kararını verdi. Devlet Plânlama Teşkilâtı ve Plânla bizzat ilgilenecek, durumu bizzat Plâncılardan tahkik edecekti.

Devlet Plânlama Teşkilâtına bu istek özel olarak duyuruldu. Üzgün Plâncılar çok sevindiler. Dertlerini dökecek bir merci bulduklarını düşündüler. Yalnız, en ufak bir açıklarının kollandığı böyle bir devrede Cumhurbaşkanı ile özel bir görüşme yaparak meratip silsilesini çiğnemeyi de mahzurlu buldular. Acaba Cumhurbaşkanının, bu görüşmeyi Başbakanlık kanalı ile resmen talep etmesi mümkün değil miydi? Bu istek yerinde görüldü ve Cumhurbaşkanlığı, talebini Başbakanlık kanalıyla tekrarladı. Bunun üzerine Plâncılar, hevesle bir toplantı gündemi hazırladılar ve Çankayaya bildirdiler. Ama toplantıya üç gün kala işin veçhesi değişti. Demirel de toplantıya katılmak istiyordu!.. Başbakan, mesele üzerinde on günden fazla düşündükten sonra, çağrılmadığı halde bu toplantıya katılmasının, kendisi için, katılmamaktan evlâ olduğuna hükmetmişti. Devlet hayatının gerektirdiği protokol ve nezaket sınırları içinde, emrivâki bile olsa, bir Başbakanın isteği reddedilemezdi. Nitekim öyle oldu. Son gün işler iyice karıştı. Demirel, toplantıya Bakanlarını da getireceğini bildirdi. Bu ikinci emrivâkiye Çankayanın cevabı başka bir emrivâki oldu: Toplantıya Komutanlar da dâvet edildi!

Problem ne idi?

27 Mayısçıların dövüldüğü, Meclisin çıkmaza girdiği sıralarda bile bir liderler toplantısını hemen yapmak istemeyen yeni seçilmiş bir Cumhurbaşkanını seçim kampanyası sırasında bu derecede etkileyen ve harekete geçiren problem acaba

ne idi? Bu sorunun cevabı bilinmeden, Çankaya Köşkünde, geçtiğimiz hafta yapılan toplantının inceliklerini ve önemini kavramak zordur. Gerçi Türkiyede çok kimse, Demirel başkanlığındaki AP İktidarı ile plân fikri ve dolayısiyle Plânlama Teşkilâtı arasında bir uyuşmazlığın, çelişmenin varlığından haberdardır. Kadri Eroganın ünlü vecizesiyle, "plân değil pilav" taraftarı olan AP'nin 27 Mayısın bütün eserlerine olduğu gibi bu çeşit bir kalkınma fikrine de karşı çıktığı meçhul değildir. Ama son zamanlarda diğer gümbürtüler arasında bu önemli meselenin sözü edilmez olmuştu. Bu konudaki sükût elbette ki ortalığın güllük gülistanlık olduğu anlamına gelmiyordu. Nitekim Demirel, yarattığı bazı sun'i meseleler halk oyunu gümbürtüye boğarken, Plânlama hususunda benimsediği terk ve kayıtsızlık siyasetini sessizce uygulamaktaydı. İdare mekanizması Plânlamaya göre düzenlenmemiş, bürokrasi hastalığı tedavi edilmemiş bir ülke olan Türkiyede başarılı bir plân uygulamasının tek şansı, hükümetlerin dâvaya sıkı şekilde sarılması iken, AP İktidarı bunun tersi bir tutuma girmişti. Plânın isimden ve şekilden ibaret kalması için de bu, zaten fazlası ile kâfiydi.

AP İktidarının Plânlamanın etrafına gerdiği kayıtsızlık perdesi ve izolasyon politikası 10 Ekim seçimlerinden sonra ilk büyük neticesini Plânlama Müsteşarı Memduh Aytürün istifası ile vermiştir. Hükümetin davranışları, fazla kötümser bir insan olmayan Aytürü bile koyu bir ümitsizliğe sürüklemişti. Demirel, İstanbul halkına âcilen vaadettiği Boğaz köprüsünün ve daha Plân dışı birçok isteğinin hayal olmasında baş suçlu olarak gördüğü Aytürün istifasını sevinçle karşıladı. Böylece, Plânlamayı Demirelin "hınk diyicisi" durumuna getirmekte önemli bir adım atılmış oluyordu. Bundan sonraki gelişme, Orhan Çapçının Müsteşarlığa vekâleten tayini şeklinde oldu. Bu olay tek başına, AP'nin plân hususundaki hedefini gösterecek niteliktedir. Çapçı, tayininin ertesi günü bir gazeteciye:

"— Benim hiç bilgim yok. Buraya evrak gelip gidiyor. İmza atacak adam lâzım. Onun için beni buraya tayin etmiş olmalılar. Buraya esas tayin mutlaka yapılacaktır. Ben geçiciyim, hiç bir ilgim ve iddiam yoktur" dedi.

Yeni Müsteşar, gazetecinin "Kaç gün kalırsınız?" sorusuna ise şu cevabı verdi:

"— Yirmi gün filân..."

Oysa, Çapçının bahsettiği bu süre misliyle dolmuş, ama ufukta bir "ehil müsteşar" görünmemiştir. Aslında, niteliklerine uymayan bir zirveye tayin edilmekle Çapçı, en az Plânlama kadar talihsizliğe uğramıştır. Orhan Çapçı bir hukukçudur. Çalışkan bir memur olarak tanınır. 27 Mayıs onu Vakıflar Genel Müdürü olarak bulmuş ve görevinden almıştı. Sonra Kıbrıs Türk Cemaati Vakıflar Müdürlüğüne gönderildi. Oradan bir süre sonra döndü ve İktisadî Devlet Teşekküllerinin Reogarnizasyonu Komitesine raportör olarak tayin edildi. Daha sonra da Aytür tarafından, Plânlamada koordinasyon komisyonları daimi sekreterliğine getirildi. Bu görev kuvvetli bir iktisat kültüründen ziyade idareciliği, icracılığı gerektiren bir görevdir. İşte Demirel, Müsteşarlık için bula bula bu mütevazi Orhan Çapçıyı bulmuştur. Bu arada Demirelin Memduh Yasaya - Menderesin iktisat müşaviri idi- Müsteşarlığı teklif ettiği duyuldu, fakat bu, tahakkuk etmedi. Etseydi, bu da bir garabet olacaktı. Çünkü Yasa, plânlı kalkınmaya değil, Menderes modeli kalkınmaya yatkın bir iktisatçıdır!

Sonra, "Plânda, Plânlama dışı bir revizyon yapılacağı" haberleri yayıldı: Başbakanlığın alt katında, bazı iktisatçılar, Demirelin kendilerine verdiği özel yetki ile çalışıyorlardı! Demirel bu haberi yalanladı. Ama, eski Elektrik Etüd İşleri mühendislerinden Turgut Özalın, bir zamanlar Memduh Yasa tarafından doldurulan Başbakanlık Müşavirliğine tayin edildiği ve bazı çalışmalar yaptığı da bir gerçektir. Maliyeci Adnan Başer Kafaoğlunun da Demirelle bazı "uzun" görüşmeler yaptığı bilinmektedir.

Ilgisizlik ve bilgisizlik

Sonra zaman geçti ve Hükümetin Plânlamadaki bazı faaliyetlerle, şeklen de olsa, ilgi kurması zorunlu olan günlere gelindi. İkinci beş yıllık Plânın ön çalışmaları tamamlanmıştı. Yüksek Plânlama Kurulunun toplanması ve bu konuyu görüşmesi gerekiyordu. Ama Demirelden ne bir ses, ne bir nefes geliyordu. Artık Plânlamaya şeklî bir ilgi bile çok görülmekteydi. Oysa Plânlamada yapılan çalışmalar çok önemli sonuçlara ulaşmıştı. Uzun Vadeli Plânlama şubesindeki uzmanlar, ikinci beş yıllık Plânın makro modelini hazırlamışlardı. Modelin uygulanması için altı alternatif tesbit edilmişti. Bazı alternatifler -Demirelin sağlıyacağını vaadettiği- dış yardımlara ağırlık veriyor, bazıları ise iç kaynaklara dayanıyordu. Bazılarında kalkınma hızı yüzde 8, bazılarında yüzde 6, çoğunluğunda

Orhan Çapçı
Demirelin tuttuğu adam

Nejat Ölçen - Baran Tuncer
Teknisyenler az konuşur

mektedir. Yani Demirel, milletvekili arkadaşlarına, biraz sabır gösterirlerse, koruğun helva olacağını ve hep birlikte iştahla mideye indireceklerini haber vermektedir!..

İşte, Plânlamada huzursuzluğun son haddini bulması, heveslerin kırılması ve durumun bir yakını tarafından Cevdet Sunaya duyurulması, Demirelin bu müjdeyi verdiği günlere rastlamıştır. Bu gelişmeler elbette ki dikkatli gözlerden kaçmamaktadır. Nitekim Muhalefet lideri İnönü de bir konuşmasında konuyu ele almış ve halk oyunun dikkatini çekmiştir. Bunu, Sunayın 19 Mayıs ve 27 Mayıs törenlerinde yaptığı konuşmalarda Plâna özel bir yer ayırması ve "27 Mayıs devriminin neticelerini tasfiye etmeye kimsenin gücü yetmeyecektir" demesi takip etmiştir.

Geçtiğimiz hafta Çankaya toplantısına bu hava ile gidilmiştir. Bu havayı şark kurnazı Demirel de sezinlemiş ve toplantıya bunun için, dâvet edilmemesine rağmen, katılmıştır!..

ise yüzde 7 idi. Şu ise matematik bir gerçek olarak tesbit edilmişti: Hangi alternatif tercih edilirse edilsin, Türkiyenin ikinci beş yıllık Plânda yüzde 7 oranında bir kalkınma hızını amaç olarak kabul etmesi halinde şimdiki malî imkânlar normal olarak gelişme gösterse bile, 1972 yılına kadar asgarî 5, âzami 12 milyar liralık yeni iç kaynak bulunması gerekiyordu. Eğer bu iç kaynak sağlanmaz ve yüzde 7'de ısrar edilirse, 1972'de bütçe açıkları toplamı 10 milyarı geçecekti. Bunun anlamı, Anayasanın 41. Maddesinde kalkınmanın ana finansman yolu olarak açıkça emredilen "Millî tasarrufu arttırmak" -yani yeni vergi almak- zorunluğunun gelip çattığı idi!

Türkiyenin imkânları ve rakamlar işte bunu söylüyordu. Fakat bu zaruret, Demirelin işine gelmemektedir. O, dış yardım masallarıyla, yabancı sermaye hikâyeleriyle işi idare etmek, oylarına çok düşkün olduğu halkı -aslında onun yararına bile olsa- vergi ile ürkütmemek eğilimindedir. Plânlamanın gösterdiği diğer gerçekler de Demirelin hoşuna gidecek cinsten değildir. Birinci beş yıllık Plân uygulamasında sanayiin öngörülen kalkınma oranının altında kaldığı tesbit edilmiştir. Tarım ise bir fecaattir. Öngörülen yüzde 4'lük yıllık gelişme hızı ancak yüzde 0.4 oranında gerçekleşmiştir! Bu durum, tarım alanına özel bir önem verilmesini gerektirmektedir. Oysa Süleyman Demirel, Plânlamaya kulak vermemekle kalmamış, tarımsal kalkınmada çok hayati bir konu olan sun'i gübrenin plânlanması işinin AID'ye -yani yabancılara- terkedilmesi gibi bir sorumsuzluğa ulaşmıştır. Plânlamanın tesbit ettiği, "devletin sanayi yatırımları oranının arttırılması" gereği de Demirelin hoşuna gitmeyecektir. Çünkü AP İktidarı, devlet eliyle sanayi yatırımı değil, su, köprü, yol gibi, seçmene derhal hitap edecek, oy çelecek pırıltılı yatırımların peşindedir. Nitekim Demirel, 10 Mayıs Çarşamba günü yapılan AP Grup toplantısında aynen şöyle demiştir:

"— Bu devrede milletvekilliği güçleşmiştir. Plân dışı taleplerin gerçekleştirilmesi güç ve zamana bağlıdır. Bununla beraber önümüzdeki mevsim, vatan sathına yayılıp, yeni bir tesisin hizmete açılması ve bir diğerinin temelinin atılması ile geçecektir!"

Dikkat edilirse Demirel, Plân dışı isteklerin gerçekleşemiyeceğini değil, bunların, biraz güç de olsa, zaman içinde olabileceğini müjdelemekte ve yaz aylarının Menderesvâri bir faaliyetle süsleneceğini bildir-

Başbakanın imtihanı

Plâncılar, toplantı sabahı Çankaya Köşkündeki salona vardıklarında Hükümet üyeleri ve Komutanlar gelmemişlerdi. Sunay salonda geziniyor, masaların düzenlenmesine ve sigara tablalarının yerleştirilmesine nezaret ediyordu. Az sonra kadro tamamlandı ve toplantı başladı. Önce Sunay bir açış konuşması yaptı ve şöyle dedi:

"— Memleketimizin ihtiyaçları çeşitli ve oldukça çoktur. Buna karşılık, imkânlarımız kıttır. Bu kıt imkânlarla kalkınmayı sağlamak, başarıya ulaşmak Plâncıların görevidir. Kalkınma ancak plânlı şekilde olabilir. Başka çıkar yol yoktur. Onun için, siz Plânlama uzmanlarına büyük görevler düşmektedir. Bunu başaracağınıza inanıyorum."

Sonra Plâncılar, önceden kararlaştırdıkları gündeme göre açıklamalarına başladılar. İktisadi Kalkınma Dairesi Başkanı Baran Tuncer konuştu. Enver Ergun ve Nejat Ölçen onu takip ettiler. Ölçen konuşmasında, yatırımların gecikmesi sebepleri arasında, müteahhitlerin işlerini zamanında yapmamalarını saydı. Bu husus, Komutanların ilgisini uyandırmıştı. Onlar da müteahhitlerden yakındılar. Eski müteahhit Demirel, yapılan açıklamalarla, durumun aleyhine geliştiği

intibaına kapıldı. Hele Komutanların, eski mesleğine gösterdikleri tepki hiç gözünden kaçmamıştı. Bunun üzerine Demirelde bir hareket görüldü: Uzmanların konuşmalarına müdahale etmeye başladı. İlgisiz sorular soruyor veya lâfı bir uzmanın ağzından kapıp kendisi devam ediyordu. Bu arada uzmanlara, Türkiyedeki teknik okulların sayısını, öğrenci miktarını, mümeyyizler huzurunda kerrat cetvelinden imtihan eden bir öğretmen edasıyla sordu. Sinirleri gerilen uzmanların soruyu cevapsız bırakmaları üzerine, Başbakan cevabı yine kendisi verdi. Bir rakam söyledi. Tabii, mümeyyiz durumunda bulunan Sunay ve Komutanlar, Demirelin "Bakın, ben ne bilgiliyim!" edasıyla söylediği rakamı o anda kontrol imkânına sahip değildiler. Demirel, dersini iyi çalışmış bir öğrenci gibi bilgi teşhiri yaparken, uzmanların açıklamaları gittikçe kısalıyor ve isteksizleşiyordu.

Ömer Faruk Erdem, idarî ve hukukî uygulamayı anlatmaya başladı. Bu arada gecekondu meselesine değindi. Bu defa Sunay ilgilendi ve şöyle dedi:

"— Bu gecekondu meselesi hakikaten çok mühimdir. Benim bir yâverim vardı, benden birgün saç istedi, verdik. Tekrar istedi. Sonra öğrendim ki, gecekondu yapıyormuş. Bir adam gönderdim ,baksın diye. Adam geldi, 'aman efendim' dedi, 'ne gecekondusu? Herif kaç oda yaptırmış, kaç oda!.."

Cendereden kurtulma çabaları

Uzmanlar, açıklamalarını, kararlaştırdıklarından daha kısa zamanda sona erdirdiler. Bunun üzerine Demirel söze girişti ve tam birbuçuk saat konuştu. Neler anlatmadı, neler!.. Bir ara ihracattan bahsederken, Yugoslavyanın ihracatının Türkiyeninkinin on misli olduğunu söyledi. -Gerçekte iki misli bile değildir-. Durumu bilmeyen Sunay ve Komutanlar, Demireli ilgiyle dinliyorlardı. Başbakan biraz karışıkça olan bu konuşmasında bir ara şöyle dedi:

"— 1965 yılı kalkınma hızı yüzde 4.9'dur. Fakat kalkınma hızı tam bir gösterge değildir. Bunun önemi yoktur. İstihdam meselesini çözümlemediğimiz takdirde vatandaşı tatmin etmemiş olacağız. Kalkınma hızından çok, istihdama önem vermemiz lâzımdır."

İşte Demirelin zaman zaman müthiş plân taraftarı göründüğü konuşmasının özü buydu: Plânın vazgeçilmez bir unsuru olan kalkınma hızı yerine sadece vatandaşı memnun etmeyi hedef alan bir istihdam politikası!.. Bunun, bir sürü plânsız şeker fabrikası ve baraj inşa ederek Türkiyeyi kalkındıracağını sanan Menderesin ekonomik uygulamasından farkı nedir? Sunay ve Komutanlar, Başbakanın konuşmasının dağınıklığı içinde bu soruya belki de takılmadılar. Hattâ Cumhurbaşkanı, uzlaştırıcı bir tavır takındı ve Plâncılara:

"— Sizler Hükümetin kurmaylarısınız. Askerlikte generaller her zaman kurmayların dediğini yapmazlar. Generallerin de bir bildiği vardır. Generallere hemen kızmayınız. Hedefe hızlı koşanın soluğu kesilir. Dört saatlik bir hedefe askerini bir saatte götüren general savaşı kazanamaz. Askerleri çatlatır, değil mi? Dört saatlik yolu taksim etmeli, on dakka gitmeli, bir saat istirahat etmeli."

Sunay herhalde, "bir saat gidip, on dakika dinlenmeli" demek istiyordu!..

Toplantı bu hava içinde dağıldı. Dertlerini istedikleri gibi anlatamamış olan Plâncılar, buruk şekilde ayrıldılar. En şaşkın ayrılanlar ise, âni çağrıldıkları toplantıya ne olup bittiğini bilmeden gelip, Başbakanlarının âdeta imtihan verdiğini gören Bakanlar oldu. Toplantıdan sonra gazetecilere, "toplantının mahiyetini bilmeden geldiklerini, Kuvvet Komutanlarının da toplantıya katılacağından Çankayaya gelince haberdar olduklarını" söylediler.

Bu toplantıda plânsever görünen Demirel, ertesi günü hemen Plânlamaya gitti ve uzmanlarla toplantı yaptı. Çankayadaki tesirli toplantıdan sonra Plânlamaya gösterdiği bu ilgide samimi miydi, değil miydi? Bu husus şiddetli şüphelerle çoktan kararmıştır. Demirelin gerçek tutumu Haziran ayında yapılması zorunlu olan ikinci beş yıllık Plânla ilgili Yüksek Plânlama Kurulu toplantısında belli olacaktır. Bu toplantılarda bilhassa dış yardım ve Plânın niteliği konularında gürültü çıkması muhtemeldir. Görünen şudur ki, bu İktidar bu plânlı kalkınma işini sevmemekte ve cendere saydığı bu usulden kurtulmak için fırsat beklemektedir. Bu arada yapılan iş, Plânlamayı mümkün olduğu kadar yalnız ve yardımcısız -bu takdirde, Plânlamanın verimi de düşecektir- bırakmak, sonra da "baksanıza, Plânlamanın haline!" diye mazeret göstermektir. Ama bir gerçek daha vardır: Türkiyenin plânsız kalkınamıyacağı artık ke-

AÇIKLAMA

"Akis" Dergisinin 623. sayısında ve 16. sayfasında, verdiğim konferan: ile ilgili haber yanlış yazılmıştır. Gerçek şöyledir; İki saat süren konuşmamda özet olarak şu noktalara dokundum:

1) Türkiyeyi tehdit eden kuvvetler, gericilik (Şeriatçilik), Bölgecilik ve komünizmdir. Her üç harekette, misakı millî bütünlüğümüzü parçalama noktasında birleşmektedir.

2) CHP Hükümetleri 1946 yılına kadar sayısı 20'yi geçen Gizli Komünist Partisi tevkifleri yapmıştır. İktidarı boyunca Komünist partisine yüz vermemiştir. CHP, AP, -bir Parti hariç- bütün siyasi partiler, Türk silâhlı kuvvetleri ve evrimini kansız yapan ve kazanan Türk İşçileri, komünizmin karşısındaki en sağlam teminattır.

3) 1924'ten bu yana TKP içindeki bölünmeler (Bazı belgelerin okunması). Bunu yaparken, günümüzde ne bir neşir organının, ne bir teşekkülün, siyasî partinin, veya şahısların hiç birinin ismi anılmamıştır.

4) Kızıl Rus Emparyalizmine çatılmıştır. Klasik emperyalizme çatılmıştır. Bağımsız Mustafa Kemal Türkiyesinin özlemi ve övgüsü dile getirilmiştir. Emperyalizm lânetlenmiştir.

5) Komünizme karşı şiddet metodlarının kâr etmiyeceği söylenmiştir. Yapılacak işin Türkiyenin sanayileşmesinin gerçekleştirilmesi, eğitim meselesinin halli olduğu ifade edilmiştir. Zulümden nefret ettiğim anlatılmıştır.

6) Bir de şu cümle şöyle söylenmiştir: "Bâlanın bir köyünde tezek yakan insanla, Ankara da lüksü yaşayan insan arasında bir denge kurmalıyız. Ancak, bu dengeyi kururken kanlı ihtilâl yollarını seçmek, tahrikatta bulunmak, ne Türklüğe ne de insanlığa yaraşmaz. Bel bağladığımız sistem, rejimlerin en az kötüsü olan demokrasidir."

Aclan Sayılgan

AKİS'in notu:

Aclan Sayılganın açıklamasında bir noktayı sükûtla geçiştirmesini anlıyamadık. AKİS'in bahis konusu yazısında, Sayılganın, Mehmet Turgut tarafından bu konferanslar için görevlendirildiği ve saat başına 50 lira aldığı belirtilmişti. Sayılganın sükûtu yayınımızı doğrulamaktan öte bir anlam taşımamaktadır.

sinlikle belli olmuştur ve Türkiye kalkınmak zorundadır. Bunu bir türk iktisatçısı şöyle ifade etti:

"— Nasıl, ısınan hava hafifleyip yükselince yerini bir rüzgâr doldurursa, mücadele gücünü, kuvvetini kaybedip hafifleyen milletlerin topraklarını da bir yabancı kuvvetli millet dolduruverir. Bu, tarihî bir gerçektir. Ama türk milleti, yaşama azmini asırlar boyu ispat etmiştir. Mümkün olan tek yolla, plânlı yolla kalkınacaktır. Bu yolda önüne çıkan engeller ise devrileceklerdir!"

Yolsuzluklar

Bizim "Ki" ler

Geçenlerde Türkiye radyoları, bir yabancı firmaya Etibank için yapılan 700 tonluk bir kablo siparişini ilân etti. Bu kablolar, Türkiyenin kalkınması için programlanan tesislerde kulanılacaktı. Siparişi öğrenen sade vatandaşlar ya dikkat etmediler, ya da "Eh, iyi... Kalkınma hamlelerine devam ediliyor" diye düşündüler. Ama aynı haber, işin içyüzünü bilen bazı memleketsever kimselerin yüreğini "cızz" ettirdi. Bu sırada AID'deki bazı amerikalılarla Finlandiyanın Türkiye Konsolosu ve siparişi alan Finkabio şirketinin ortağı -evet, bu diplomat aynı zamanda ticaret yapmaktadır!- Tammivuori ise keyifle ellerini ovuşturmaktaydılar. Bu yabancıların keyifleri öyle ufak vesilelerden ileri gelmiyordu. Öyle bir vargel kurmuşlar ve Türkiyeyi en az dört yıl sürecek öyle kârlı bir düzene razı etmişlerdi ki, artık bundan ötesi can sağlığıydı... Yalnız, bu düzenin kârı Türkiye için değil, bazı yabancılar için işleyecekti. Türkiye için bahis konusu olan, dört yılda 50 milyona varan bir zarardı. Bu düzenin gerçekleşmesini sağlıyan Sanayi Bakanı Mehmet Turgut ise o sıralarda, herhalde, seçim meseleleri ve yabancı sermayeyi övmek için hazırladığı nutuklarla fazlasıyla meşguldü!

Hikâyenin başlangıcı 1963 yılına dayanmaktadır. Yirmi yıldanberi Fin Konsolosluğu yapan, türkçeyi bozuk bir şive ile konuşan ve memleketimizdeki iş çevrelerinde bir diplomattan ziyade açıkgöz bir tüccar olarak tanınan Tammivuori, bu

27 Mayıs

20. asrın modern devlet anlayışı ve modern devlet yönetimi zihniyetinin kesin hakimiyeti tüm milletlerin en tabiî hakkı olsa da, bu anlayışın nimetleriyle iktidara gelenlerin asırları geriye doğru katettikleri, çoğu ülkelerin talihsiz kaderlerinde olagelmiştir.

Zulüm, istibdat, işkence, vurgun, iktidar hırsı ve besleme çetelerin şarlatanlıkları ile milleti yoksulluğa, sefalete götürmeye gayret edenlerin siyasî iktidarı... Bu, 27 Mayıs öncesi Türkiyesinin iktidarı. Yobaz düşüncenin at oynattığı, Anayasanın rafa kaldırıldığı, insan haklarını, ferdin hukukunu yok edip, vatanı kendilerine borçlu ilân edenlerin yürekler acısı bir devri.

Büyük türk milleti!

Haklarını gasbedenleri, senden geldiği halde seni inkâr edenleri elbet bir 27 Mayıs sabahında mahkûm edecek bir Yüksek Öğrenim Gençliğin, tüm varlığını garantiliyen bir ordun, yani tümü ile bir gençliğin olacaktı. Olmuştur. Olacaktır. Zira, Büyük Önder, emanetlerinin bekçisi Türk Gençliğine, emanetlerin korunması için iki ana direktif vermiştir. Birincisi, Gençliğe Hitabesi, Bursa Nutkudur. Bu, türk yüksek öğrenim gençliğinin ana kanunu, karanlık günlerimizin ümit ve kuvvet kaynağıdır. İkincisi, ordu iç hizmet talimatnamesi ve benzerleridir.

O halde Gençlik, bir bütün olarak mâna taşır.

28-29 Nisan ve 27 Mayıs türk tarihinin altın zinciri, bu bütünlemenin en nadide örneğidir. 27 Mayıs, Türkiyemizde bir dönüm noktasıdır. 27 Mayıs, millet yararına her idarenin mutlak düstur almak durumunda olduğu, müsbet ilmin beşiği "Üniversitenin temeline gireceğim" diyen, ilim adamlarını kara cüppeliler ilân eden zihniyetin anlamsızlığının kara yüzlere çarpıldığı tarihtir. 27 Mayıs, Büyük Önderin emanetlerini bıraktığı neslin, istibdat içinde yaşayanlara örnek teşkil eden bir hareketidir.

Realite ve toplumsal oluşum gerçeklerini bir kenara itip, 20. asırda mistik bir edebiyatla milleti tevekküle sevkederek Anayasayı rafa kaldırmak istiyenlerin, devletin temel yapısını teşkil eden Anayasanın bağımsız kuruluşlarını yok etmek istiyenlerin, modern ekonomi ilminin esaslarını ve plânlı çalışmayı bir kenara itip, keyfî idare kurmak istiyenlerin, hulâsa, sosyal hukuk devleti temellerini dinamitlemek istiyenlerin ders alacakları şerefli bir tarihin 6. yıldönümü, 27 Mayıs 1966.

Değerli dinleyenlerim!

27 Mayıs bugün, başları sıkıştıkça gölgesinden medet umanların tarif ettiği gibi, varlığı ile yokluğunu denkleştirme gayretçilerinin anladığı gibi, hedefsiz gerçekleştirilmemiştir. 27 Mayıs, Anadolu ihtilâli veya büyük türk ihtilâlinin temel hedeflerini, yani Anadolu kurtuluş felsefesini ve büyük türk devrimi ilke ve ideallerini bütün anlamıyla hâkim kılmak; pozitif düşünceye karşı koyan, Anadolu kurtuluş savaşında emperyalistlerle işbirliği yapan, memleketi istibdat içinde idare edenleri ulu hakan ilân eden, de-

tarihte, bir fin firmasını temsilen Hükümete bir müracaatta bulunmuştur. Bu müracaata göre, fin firması Türkiyeye 8.5 milyon dolarlık bir yatırım yaparak, yeraltı bakır kabloları, yeraltı telefon kabloları, alüminyum ve çelik nüveli alüminyum kablolar imal edecek bir tesis kuracaktı. Buna karşılık istediği, Yabancı Sermaye Kanunundan faydalanmaktı.

Bu parlak talep kabul edildi. Fakat firmanın bundan sonraki tutumu değişti. Kuruluşunda bazı değişiklikler oldu. Bay Tammivuori'nin faaliyetleriyle, bir süre sonra Etibank, firmaya yüzde 28 oranında ortak edilmişti. Sonra ortaya bir ortak daha çıktı: Finkablo firması, "Kaiser Aluminum" adlı amerikan firmasına da yüzde 21 hisse veriyordu. Bu hissenin veriliş sebebi, daha sonra Finkablo, ancak amerikalılarla ortak olanların yararlandığı Merkez Bankasındaki Cooley fonundan kredi talep edince anlaşıldı. Firma, kuruluş müsaadesini alırken, Türkiyeye getirmeyi vaadettiği 8.5 milyon dolardan sadece 1 milyon dolarını getirdi. Etibank da, şirkette sahip olduğu yüzde 28 hissesinin bu 1 milyon dolara -10 milyon liraya göre gerektirdiği pay olan 4 milyonu buna kattı ve 14.4 milyon lira sermayeli şirket kuruldu. Daha sonra bu sermaye, iç kredilerle büyütülecekti!

Firmanın kurmayı vaadettiği tesis, 1965 Mayısında -görünüşte- tamamlandı. Fakat, nedense bu tesis sadece, alüminyum profil ve çelik nüveli alüminyum kablo imal edecek kısımları içine alıyordu. Yeraltı ve telefon kablosu imal edecek kısmın inşaatına ise başlanmamıştı bile. Oysa şirket ilk izni alırken bunları da kuracağını vaadetmişti.

Firmanın sözünden yan çizmesinin sebebi tam olarak tesbit edilememiştir. Ama iş çevrelerinde dolaşan haberlere göre, Siemens firmasının Mudanya civarında kuracağı telefon ve yeraltı kablosu fabrikası ile rakip olmaktansa, onunla ortak olmak ve türk iç piyasasında bu çeşit her mamûl için monopol durumunu yaratmak fin firmasının daha çok işine gelmiştir.

ve Gençlik

Aşağıda okuyacağınız yazı, TMTF Genel Başkanı Yücel Akıncının, 27 Mayısın altıncı yıldönümünde konuşmak için hazırladığı metnin tamamıdır. 19 Mayıs Gençlik Bayramındaki dikkate değer konuşmasından sonra kendisine söz hakkı verilmeyen TMTF Genel Başkanı, ne yazık ki, 27 Mayısın altıncı yıldönümü için hazırladığı bu konuşmayı yapamamıştır.

mokratik hür bir ülke olarak yaşamamızı -tarihini, milletini inkâr edercesine- başkalarına borçlu gören ve bunu, çekinmeden, paçavra gazetesine yazan, yazdıran ve himaye eden zihniyetin mümessillerini ve hortlamış bulunan hilâfetçi düşünceyi tasfiye etmek gayesiyle yapılmıştır.

Bugün, 27 Mayıs ak devrimine rağmen, Cumhuriyet düşüncesine kastetmek istiyen zihniyetin yok edildiği söylenemez. Hattâ Cumhuriyetten bu yana girmeye cüret edemediği Meclis kürsüsüne kadar çıktığı da bir gerçektir.

Değerli dinleyenlerim!

Öncelikle, Türkiyemizde bir konunun aydınlığa çıkması ve bu noktada birleşilmesi lâzım. Türkiyenin temel yapısını lâik Cumhuriyet düzeni teşkil ettiğine göre, bu düzeni yıkma hareket ve düşünce özgürlüğü diye birşey düşünülebilir mi? Atatürk ilke ve idealine uymayan bir zihniyetin hakimiyetinin meşruiyet temeline dayandığı söylenebilir mi?

Yeni düzenimizin temel dayanağı, birçoğunun istismar ettiği, fakat bizim öğün kaynağımız olan 27 Mayıs meşruiyet temellerini kabul etmeden yürütülmek istenen bir idarenin Anayasaya uygunluğu söylenebilir mi? İşlerine geldiği yerde 27 Mayıs Anayasası var, gelmediği yerde, halkın hislerini istismar etmek ve saltanat sürmek için yok! Dünyanın hiçbir yerinde böyle bir trajedinin örneğini görmek mümkün değildir.

Anayasa, ruhu ve metni ile bir bütündür.

27 Mayıs bir hukuk düzeni getirmiştir. Bugün duruma bakınız. Sayısız örnekten sadece bir teki: 28-29 Nisan yıldönümü mitingimizi önleme gayretlerine dur diyen Ankara Cumhuriyet Savcısı 24 saat sonra yerinden yok edildi. Bu zihniyetin hakimiyetinde vatandaş hukukunun teminat altında olduğu söylenebilir mi? Vatandaş hukukundan emin olmadığı an, o memlekette huzur yoktur, gelişme yoktur ve olamaz.

27 Mayıs Anayasasının kurduğu düzen ve getirdiği bağımsız kuruluşlar, icra organı hükümetin keyfi ve partizan tasarruflarını önleyerek, uzun vadeli hizmet temin eder. Gerçek vatansever iktidarlar için bu kuruluşlar rahat ve her türlü töhmetten uzak çalışma imkânı sağlayan, bulunmaz kuruluşlardır.

Bugünkü Türkiyenin manzarasına bakınız. Yerinden oynamayan, yüksek dereceli tek memur yoktur! Hakkını arayanların aldıkları mahkeme kararları hükümsüzdür. Kanunsuz istekleri yerine getirmeyen savcı, göçebedir.

Hele, kendileri gibi düşünmeyen herkesi komünist diye lekeleme gayretleri yürekler acısıdır.

Türk Yüksek Öğrenim Gençliğinin istediği, Cumhuriyet ilkelerine saygılı, gerçek bağımsızlık idrakine sahip, hukuka bağlı, 27 Mayıs Anayasasını gönülden rehber bilen bir düzendir. 27 Mayıs bu düzenin çığırını açmıştır. 27 Mayıs, "Çağdaş uygarlık düzeyinin üstünde bir güneş gibi doğacaktır" vecizesinin mâna ve muhtevası içinde ebediyen gelişecektir. 28-29 Nisan ve onun tabii neticesi 27 Mayısla bütünlenen Türk Gençliğinin zaferi ilelebet payidar olacaktır.

Hikâye-i yabancı sermaye

Fin firması artık, yabancı sermaye iznini alırken yaptığı taahhütlerin takip edilmiyeceğini kesin olarak anlamış ve türk piyasasına inhisarını, en az külfete girerek, kurma yoluna tamamen girmiştir. Kurulan tesis, vaadedilenin beşte biri olduğu halde, bunun dahi parası dışarıdan getirilmemiş, firma, 17 milyon lirayı aşan yerli sermayeyi kullanmayı becermiştir. AID, bu firmanın çalışmaları üzerine koruyucu kanatlarını germiş ve Cooley fonundan 7.4 milyon lira kredi vermeyi vaadetmiştir. Firma bu arada, monopolünü tam olarak tesis etmek için son engeli de yıkmış ve çelik - alüminyum nâkil ithalâtının kotalardan çıkarılmasını sağlamıştır. Etibankın önümüzdeki dört yılda çelik - alüminyum nâkil ihtiyacı 25 bin tondur. Bu, büyük bir siparıştir. Fin firması ise bu siparişi ele geçirmek için tezgâhını artık kurmuş bulunmaktadır.

Tahsin Yalabıkın yönetiminde bulunan Etibank, ilk 700 tonluk alüminyum - çelik nâkil siparişi için bu sıralarda firmadan teklif istemiş, mukayese için dış memleket fiyatlarını da sormuştur. Fin firması, beher ton kablo için 11 bin 500 lira talep etmiştir. Dış teklifler ise ton başına 460-490 dolar civarındadır. En iyimser hesaplarla bile fin firmasının bu teklifi fâhiş fiyattır ve avrupa fiyatlarının çok üzerindedir. Nâkiller, dışarıdan tonu 480 dolara alınsa ve buna yüzde 90 gümrük -ki bu gümrüğün büyük kısmı yine vergi olarak Hazineye girmektedir- eklense dahi, Etibanka 8300 liraya mal olacaktır. Halbuki fin firması mamûlünü daha da ucuza satabilecek imkânlara sahiptir. Çünkü o, sadece hammadde getirmekte ve hammaddeye yüzde 55 gümrük ödemektedir. Oysa, Etibanka 8300 liraya mal olan avrupa mamûllerinin bu maliyetine yüzde 90 oranında gümrük binmektedir! Görüldüğü gibi, fin firması, Türkiyede yarattığı düzene güvenerek, tam bir monopol gibi davranmakta ve "nasıl olsa türkler benim malıma mahkûm" zihniyetini gütmektedir.

Tahsin Yalabık
Bir yaraya daha neşter

Bu durum, Etibankla fin firması arasında anlaşmazlık yaratmıştır. Etibank, fiyatını indirmemekte ısrar eden firmaya, kabloyu dışarıdan alacağını bildirmiştir. Bunun üzerine firma, Etibank üzerinde baskı kurma yoluna girmiştir. Bu safhada, bir baskı unsuru olarak sahnede ilk beliren, AID olmuştur. AID, Etibanka fin firmasının teklifini kabul ettirmek için her yolu denemiştir. Hattâ, AID'nin "Keban" ve "32 Şehir" projelerine vermesi daha önce kararlaştırılan kredi, fin firmasının siparişi alması şartına -fiilen- bağlanmıştır. Kendi memleketinde tröstleri kanunla yasaklamış olan Amerikan Hükümetinin, Türkiyede nasıl, tröstsever hale geldiğini görmek ilgi çekicidir!

Nihayet Mehmet Turgut bizzat arz-ı endam etmiştir.

Kara tahta önünde Genel Müdür

Aşağı - yukarı altı ay bu baskılara dayanan Tahsin Yalabık, Bakan Turgutun ortaya çıkmasıyla, önce, işlerin düzeldiğini sanmıştır. Aracı rolü oynayan Mehmet Turgut bir toplantı tertiplemiş ve Yalabıkla firma temsilcilerini karşıkarşıya getirmiştir. Bu toplantıda âdeta Yalabık imtihan edilmiştir. Hattâ Etibank Genel Müdürü, bir ara, odada bulunan kara tahtanın önüne giderek izahat vermek zorunda kalmıştır. Bakan, bu toplantıda yabancı firmaya sempati göstermiştir. Bir ara Tahsin Yalabık, firmanın fâhiş fiyatını yine firmanın kendi -aslında yine fâhiş olan- maliyet rakamları ile ispat ederek:

"— Sizin kendi verdiğiniz maliyet rakamları bile ton başına 1000 dolarlık bir teklif yapabileceğinizi gösteriyor" demiştir.

Aslında firma, değil 1000 dolar, dış firmaların teklifi olan 8300 liranın bile çok altına inecek avantajlara sahiptir. Bir kere, avrupa firmalarına göre daha ucuz işçi çalıştırmakta, ikincisi, yarıya yakın düşük gümrük ödemektedir. Yalabık bu 1000 rakamını, kabul etmek için değil, firmanın yanlışını firmanın kendi rakamları ile ispat etmek için vermiştir. Ama Mehmet Turgut derhal bu rakamın üzerine hamle etmiş ve bunun kabulü için bütün ağırlığını koymuştur. İşin mücadelesi devam ederken Yalabık görevinden alınmış ve yazının başında bahsedildiği şekilde, Etibankın, siparişi fin firmasına yapması sağlanmıştır! Böylece Etibank -aslında Türkiye-, mücadeleyi kaybetmiş olmaktadır. Firma, monopolünü kurduğu gibi, siparişi de yaptırmış ve yolu iyice açmıştır. Etibankın dört yıllık ih-

tiyacı için siparişin geri kalan kısmının da bu firmaya verileceği artık kesindir. fiyat farkları hesaplanacak olursa, Etibank aleyhine 68 milyon liralık bir zarar doğmaktadır. Buna bir de gümrük farkı olan 16 milyon lira eklenirse, bu zarar 84 milyona ulaşmaktadır ki, bu para ile 800-1000 gencin yüksek tahsili finanse edilebilirdi! Bu, halen bağlantısı yapılmış bulunan 700 tonun fiyatıdır ve bu fiyat, firmanın memleketimizde yerleştirmek istediği yüksek fiyattır. Firma şimdilik bu kadar bir fiyat kabul ettirmiştir. İleride bunun artırılacağından şüphe edilmemelidir. Bu fiyat dahi, dışarıdan temini mümkün 460 dolarlık fiyata göre memlekete 40 milyon lira fazla ödeme külfeti yüklemektedir. Bu şekilde, ton başına ödenen döviz miktarı da yükselmektedir. İşte, memleketin fakir döviz kaynakları bu şekilde hovardaca harcanmaktadır. Yabancı sermaye getireceği vaadi ile imtiyaz elde eden, buna karşılık yerli kredi ile işini kuran bir firma hem Türkiyenin ucuz mal almasını engellemekte, hem de, döviz getirmediği halde, imtiyazından yararlanarak, dışarıya döviz transfer etmektedir. Bütün bunlar, memleketimizde kümes kadar bir imalâthane kurulduğu içindir. Oysa, 500 bin dolarlık bir döviz, mevcut yerli tesislerimizden birine tahsis edilseydi, aynı imalâtı hem daha çabuk, hem daha ucuz ve hem de çok daha az döviz ödeyerek başarmak mümkün olacak, ayrıca, böyle ne olduğu belirsiz monopoller doğmıyacaktı.

İşte, yurdumuzdaki yabancı sermaye uygulamasının ve AP İktidarının yabancı sermaye anlayışının en güzel örneklerinden biri!. Bu, aslında, yabancı açıkgözlerin kaynaklarımızı talanına yardım etmekten başka bir şey değildir. Yabancı sermaye kontrol edilmemekte, yabancı sermayenin her türlü talebi sanki tanrı emri imiş gibi hoş karşılanmakta, bu meseleleri izleyecek kadrolar ise kurulmamaktadır. Bu gidişle Türkiye, kendi sermayesini dışarıya döviz olarak transfer ettirmek, iç pazarları da yabancı monopollerin imtiyaz alanı haline sokmuş olmaktan başka bir şey elde edemiyecektir. Bu şartlar altında yerli sanayiin, Hükümet tarafından da desteklenen bu monopoller karşısında gelişeceğini sanmak sadece safdilliktir.

Turizm

"İşini bilmeyen çavuşlar..."

İstanbulun sessiz, sâkin meydanlarından olan Sultanahmet meydanının son yıllarda çehresi değişmiştir. Bilhassa bahar aylarından itibaren meydanı çevreliyen camilerin içi ve dışı yabancı turistlerle dolmaya başlamış ve Sultanahmede de bir canlılık, bir hareketlilik gelmiştir. Meydanın etrafındaki küçük, mütevazi kahvehaneler de buna ayak uydurarak, kendilerine çekidüzen vermeğe başlamışlardır. Bu kahvehanelerin son yıllardaki başlıca müşterileri, birbirleriyle ateşli ateşli tavla oynıyan semt delikanlıları veya tevekkülle nargilelerini tüttüren ihtiyarlar değildir. Sultanahmet kahvehanelerinin masalarının çoğunu kızlı erkekli turist grupları işgal etmeğe başlamıştır. Bu turistler arasında, meydanın etrafındaki tarihî yerleri dolaşıp yorulanlar bulunduğu gibi, civar otellerde yatıp kalkan ve burada güneşlenmeye gelenler de vardır.

Geçtiğimiz hafta Cuma günü, Sultanahmet meydanında, türk turizmi bakımından gerçekten facia denilecek bir olay cereyan etti. Zaten her türlü organizasyondan ve ileri görüşten yoksun turizmimiz, bu defa da, her aldığı işi yüzüne gözüne bulaştıran İçişleri Bakanından bir darbe yedi. Olay şudur: Geçenlerde toplanan Turizm Şûrası, memleketimize parasız ve pis kılıklı turistlerin sokulmamaması şeklinde bir temennide bulunmuştur. Bunun üzerine, işgüzar İçişleri Bakanı Sükan, kanunlarımızda mevcut "fuhuş yapan, uyuşturucu madde kullanan yabancıların yurt dışına çıkarılabileceği"ne dair bir hükümden yararlanarak İstanbul Polisine, turistlerin toplatılarak, hemen yurt dışına çıkarılması emrini vermiştir. İstanbul Polisi ise, vur denilince öldürmüş, yurt dışına çıkarılacak turistlerin kimler olduğunu, bunlar arasında nasıl bir ayrım yapılabileceğini plânlamadan, Alemdar Başkomiserliğine, turistlerin derhal toplatılması emrini uçurmuştur. Emri alan karakol, o gün Sultanahmet meydanında turist olarak kimi görmüşse toplamıştır. Ne olduklarını anlıyamıyan turistler, karakolda haklarını arama çabasına düşmüşler, bir suç işlemedikleri halde, ne hakla karakola celbedildiklerini sormuşlardır. Polisler de cevap olarak, parasız olduklarını, Türkiyede geçimlerini sağlıyamadıklarını ve türk halkını rahatsız ettiklerini söyle-

Toplanan turistler
Yanlış hesap

mişlerdir. Bunun üzerine turistler, ceplerini polislerin önüne boca etmişlerdir. Kiminin cebinden 2-300, kimininkinden de, azından 50 dolar çıkmıştır. Bu paralarla memleketimizde iki-üç ay yaşamak mümkündür.

Bu durum karşısında Emniyet Müdürlüğü ile temas kuran Alemdar Karakolu, sonunda, turistleri serbest bırakmak zorunda kalmıştır.

Sükan ve polislerinin beceriksiz manevrası, yurt dışına, "Türkiyede polisler turistleri toplamaktadır" şeklinde yayılmıştır. Olaydan iki - üç gün sonra bir demeç veren Sükan, "diğer turistler ürkütülmeden, meteliksiz turistlerin temizleneceğini" bildirmiştir. Ne çare ki, ürken çoktan ürkmüştür!..

"Eller aya, biz yaya"

Türk halkının misafirperverlik duygularını istismar ederek aylarca memleketimizde kalan ve beatnik denilen meteliksiz turistlerin, öteki memleketlerde kabul edilmeyince, bilhassa son zamanlarda Türkiyeye akın ettikleri bir gerçektir. Bunlar yerlere resim çizip veya gitar çalarak dilenmek suretiyle geçimlerini sağlamakta, kılık kıyafetleriyle de halkımızın şaşkınlığına sebep olmaktadırlar. Bu tip turistlerin memleketimize sokulması gerçekten doğru bir yol değildir. Hem manzaraları göze hoş gelmemekte, hem de halkımızın, döviz bırakacak gerçek turistlere allerji duymasına sebep olmaktadırlar. Bundan böyle, cebinde parası olmayanların yurda sokulması önlenmelidir, Ancak bu kontrol hudut kapılarında yapılmalıdır. Yurda girmiş olanlar için de polis gerekli tedbiri alır. Meselâ, otellerle işbirliği yapar, otele parasını ödiyemiyen, caddelerde dilenen turisti yakalar, yurt dışına çıkmasını sağlar. Değilse, Faruk Sükanın uyguladığı usul, itibar sarsıcı ve turist kaçırıcı olmaktan öteye gitmez. Nitekim olay basına da yanlış aksetmiş ve bütün büyük gazeteler, olayı, "parasız turistlerin toplatıldığı" şeklinde vermişlerdir.

Türkiye turizminin durumu, öteki ülkelere göre, hazin bir manzara arzetmektedir. Gerçi turist sayısında gözle görülür bir artış vardır ama, turistlerin bıraktıkları döviz, yurt dışına çıkan türk turistlerin harcadığı dövizin çok altındadır. Öteki ülkeler turizmden harıl harıl para kazanırlarken, bizim hâlâ yerimizde saymamız gerçekten üzücüdür. Bu durumu yaratan başlıca sebeplerden biri de, hâlâ bir turizm politikamızın mevcut olmamasıdır. Turizm, bütün gayretlere rağmen, bir milli dâva haline getirilememiştir. Kadrolar ehliyetsiz kişilerle doludur. İktidarı elinde tutan AP, turizmle ilgili Bakanlığa, kendi kadrosunda bu işe çok daha lâyık elemanlar olduğu halde, turizm kültürü olmayan bir milletvekilini getirmiştir. Turizmle ilgili daireler kat'iyen koordine çalışmamaktadırlar. Bütün bunların sonucu, turizm alanında "eller aya, biz yaya" durumuna gelmişizdir.

Emekli Sandığının milyonlar sarfederek yaptırdığı Tarabya Otelinin durumu yürekler acısıdır. Belki de dünyanın en güzel manzarasına sahip Tarabya Otelinin işletilmesi italyanlara verilmiştir. Fakat otelin işletilmesi âdeta bir facia halindedir. Bir kargaşalık, bir düzensizlik bütün otele hakimdir. Bu kötü işletme, otelin bütün güzelliğini yok etmektedir. Türkiyenin yetiştirdiği en büyük ahçı, meşhur Necip Usta, bu kargaşalık arasında harcanıp gitmektedir.

Kongreler

Kim kime, dum duma!

Geçtiğimiz hafta Cuma günü, Odalar Birliğinin 19. Genel Kurulunda bulunan Sanayi Bakanı Mehmet Turgutun, halinden memnun bir görünüşü vardı. Tasvip mânasına sık sık başını sallıyor, gözlerinin içi gülüyordu .Kürsüye, elindeki tesbihi sallıya sallıya çıkan ortayı geçkin, ufak tefek adam:

"— Bizim paramızı, malımızı almak isteyenler hava alırlar, hava!." dedi ve bir ara petrol meselesine de değinerek, sözlerini şöyle bağladı:

"— Biz Abdülhamitten kalmayız. O zamanlar yağ yakarlardı. Petrol bulamazdık. Bu petrol işinde de özel sektör düşmanlığı yapıyorlar. Biz kendi başımıza bu işi yapamayız arkadaşlar!."

Salondakilerin çoğunlukla gülümsemeyle dinlediği, fakat Sanayi Bakanı Turgutun ciddiye aldığı bu konuşma, bizim özel sektörümüzün fikrî seviyesini gösterecek niteliktedir.

Sanayi Bakanı Turgutun "mest olmuş" halini görenler ve kürsüye elindeki tesbihi sallıya sallıya çıkıp, tesbih çeke çeke konuşan Erzurum delegesi Osman Çilingiroğlunu dinleyenler, Türkiyede özel sektörcülüğün de, demokrasiciliğin de neden bu kadar basit şekliyle yorumlandığını sezer gibi olmuşlardır.

Ertesi gün, "bazı büyük şirketlerin, özel sektöre karşı olan gazetelere ilân vermeleri" hususu eleştirildi, bunun, "binilen dalı kesmek olduğu" belirtildi. Balıkesir delegesi İsmail Şekerci ise âdeta, "Odalar Birliğini Komünizmle Mücadele Derneği emrine verelim" der gibi, Odalar Birliği Basımevinin, komünizmle mücadele eden gençliğin emrine verilmesini teklif etti.

Bütün bu festivali izleyenlerin, birkaç gün önce de Odalar Birliği tarafından dağıtılan "Türkiyede özel Sektör ve Kalkınma" adlı rapor - kitabı okudukları düşünülecek olursa, durumun ciddiyeti gözler önünde daha iyi canlanır. Genel Kurul festivalindeki hava şöyle dursun, özel sektör temsilcilerinin en akıllı zamanlarında ettikleri kelâmlara göre bile çok anlayışlı, doğru ve geçerli fikirlerle dolu olan bu rapor - kitapla Genel Kurulda söylenenler ve duyulanlar tam bir çelişki halindeydi.

Özel sektörden yeni bir ses

Genel Kurulda -özel sektöre hiç de sempatik gelmeyen- sosyal adaletten, vatandaşlar arasındaki fırsat eşitliğinden filân hiç söz edilmedi. Ama yine de bu gibi meseleleri kendilerine dert edinen aydınlara saldırıldı, ileri - geri lâflar edildi. Bunlardan, "özel sektör mensuplarından önce, kendi kazançlarını ve ödedikleri vergileri bildirmeleri" istendi.

Odalar Birliği adına hazırlanan -hazırlayanlar sağ olsunlar!- raporda ise, az gelişmişliğin nedenlerine dokunuluyor ve özel sektöre göre, mümkün olduğu kadar tarafsız ve bilimsel kalınmağa çalışılıyordu. Bu dır. Fırsatta eşitlik esas alınmadığından, sistem tartışmalarında da yanlış bir yol izlenmekte, daima vergiden sonraki gelir eşitliği bahis konusu edildiğinden, bu münakaşalar da olumsuz ve verimsiz olmaktadır."

"Bizim paramıza, malımıza göz dikenler" diye suçlanan aydınların anlatmaya çalıştıkları bir başka gerçek de raporda yer alabilmiştir. Paracıklarını, mallarını kimselere kaptırmayacaklarını -sanki kapıp da kaçan varmış gibi- söyleyen "nâzenin"ler az gelişmişliğin nedenlerini bu rapordaki kadarıyla olsun bilebilselerdi, bu bozuk düzen gidişten memleketin ne kadar zarar gördü-

Odalar Birliği toplantısında Turgut uyuyor
Aman ne ilgi, ne ilgi!.

raporun, hayatlarında doğru dürüst birşey okumamış olan bazı özel sektör mensupları tarafından okunmasında büyük fayda vardır. Raporda şöyle denilmektedir: "Sosyal adaletin sağlanması sadece vergileme politikası ile olamaz. Çünkü, vergileme politikası ile sosyal adalet konusunda yapılabilenler sınırlıdır. Vergileme politikalarından önce, gelir dağılımı üzerinde tesir yapacak bazı tedbirlere ihtiyaç vardır."

Raporun gelir dağılımındaki adaletsizliklere değindiği ve "ortanın solu"nda bir tutumla izah ettiği bu meselede söylediği temel tedbir ise şöyle ifade edilmektedir: "Sosyal adaletin sağlanmasında, fırsat farklarını azaltmak esas politika olmalı-

ğünü anlıyabilirlerdi. Rapor, az gelişmiş ülkelerin durumunu şöyle anlatmaktadır:

"Gelişmiş ülkeler dünya nüfusunun yüzde 15'ine sahiptir. Dünya gelirinden aldıkları pay ise yüzde 62'dir. Az gelişmiş ülkeler ise, dünya nüfusunun yüzde 54'üne sahiptir. Dünya gelirinden alabildikleri pay ise yüzde 9'dur.

Az gelişmişlerde milli gelir ortalama, yılda yüzde 1,5 artabilirken, gelişmiş ülkelerde milli gelir yılda yüzde 2,3 - 3 artmaktadır. İstihsal tekniğinin en düşük olduğu ülkeler gene buralardır. Bu ülkelerde nüfus hızla artmaktadır. Nüfus artışının etkilerini silecek tedbirler çok zordur. Nüfus artışı yılda yüzde 1

artsa bile, gelir seviyesini, hayat seviyesini olduğu gibi muhafaza edebilmek için milli gelirin yüzde 2,5'inin yatırım şeklinde tasarruf edilmesi gerekmektedir."

Raporun belirtmek istediği, "malını, parasını çok sevenlerin çok şeyler bilmesi gerektiği"dir. Gerçek özel sektörcülerin savunmaları gereken bu fikirler, ne yazık ki, özel sektörün dışında yer alan aydınlar tarafından savunulmakta ve hiçbir doktriner görüşle ilgisi bulunmayan bu ıslahatçı görüşler, "ideolojik görüşler" olarak nitelenmektedir. Rapor, özel sektörcülükle kalkınmak isteyen ülkelerin bile, böyle gelişmemiş, bilgisiz özel sektörcülerin ve tercümanlarının sözlerini dinlememeleri gerektiğine dikkati çekmekte, özel sektörün bünyesi içinde de bir tasfiye ve yenileşmenin şart olduğunu ileri sürmektedir. Bu bölümde rapor şunları söylemektedir:

"Teknolojik yenilik getirilmeden kalkınma olamaz. Az gelişmişlerde iptidaî istihsal düzenini süratle değiştirmek, süratle kalkınmanın ilk şartıdır. Bu arada iktisadi menfaatleri eski düzene bağlı olanların menfaatleri pek tabii haleldar olacaktır. Fakat şu husus unutulmamalıdır ki, hızlı iktisadi kalkınma, kaderlerini eski düzene ve tekniğe bağlamış olanların menfaatlerini haleldar etmekle mümkündür."

Delegeler, eğer raporun söylemek istediklerini okumuş olsalardı, herhalde aydınlardan önce, rapora saldırırlardı. Allahtan, delegelerin kitap okumamaktaki inat ve ısrarları, festival içinde festivali önledi. Böylece delegeler, taşrada parti başkanlarına, vatandaşlara söyledikleri sözlerin benzerlerini Genel Kurulda da söylediler ve rahatladılar.

Kim yedi, nerde yedi, ne yedi?

Genel Kurulun ikinci günü -Cumartesi- salon birbirine girdi. Bu hava içinde, İzmir Ticaret Odası Başkanı Haydar Aryalın, Adapazarı delegesi Necdet Birgenin olumlu ve çok önemli konuşmaları da kaynayıp gitti.

"Yatırım kotalarında kullanılmak üzere Birlik emrine verilen dövizin bazı gazetelerle yönetim kurulu üyeleri arasında paylaşıldığı şeklindeki söylentilerin aydınlığa çıkması için" verilen bir önerge ortalığı karıştırdı ve "paramızı almak isteyenler hava alırlar" diye kükreyen delegenin, "Ben Türkiyede namusu ile çalışmayan bir tek işadamı tanımıyorum" şeklindeki iddiasına gölge düşürdü.

Maliye Bakanlığının Odalar Birliği emrinde tuttuğu yatırım kotaları dövizlerinin nasıl harcandığını soran önergede, 14 ve 15. Kotada bu döviz miktarının ne olduğu ve ne miktarının Birlik yöneticileri tarafından kullanıldığı soruluyordu. Önerge, Başkanlık Divanınca okunmadı ve gürültüler içinde yönetim kurulu ibra olundu. Bunun üzerine önerge sahipleri önergelerinin okunmasını istediler.

Başkanlık Divanı ise önergenin, cevap hazırlanması için ilgili memura gönderildiğini söyledi. Kongrenin havası elektriklenmiş ve usul tartışmaları da başlamış bulunuyordu. Bazı delegeler oturdukları yerden birbirlerini suçluyorlardı. Tartışmalar devam ederken, önergenin cevabı okunmağa başlandı. Cevapta 14 ve 15. Kotalarda 18 milyon 35 bin dolarlık dövizin Birlik emrine bırakıldığı belirtiliyor, Birlik yönetim kurulundan Bossa fabrikası sahibi Sakıp Sabancının 1 milyon 700 bin dolarlık döviz tahsisi aldığı açıklanıyordu. 500 bin dolar devlet müteahhitlerine, 534 bin dolar Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasına verilmişti.

Ancak, cevap tatmin edici bulunmadı ve Gaziantep delegesi -Sanayi Odasından- İbrahim Hortoğlu, açıklama üzerine söz alarak, rakamların tam olmadığını, "bazı gazetelere de paylar ayrıldığını" ileri sürdü, "asıl rakamların açıklanabilmesi için konunun Hesap Komisyonuna havalesini" istedi.

Teklif, delegeleri tekrar birbirlerine düşürdü. Herkes, oturduğu yerden birbirini suçluyordu. Gürültüler arasında kürsüye gelen Odalar Birliği Başkanı Sırrı Enver Batur, "hiç kimsenin şerefiyle oynanamıyacağını, bunun tüccarlık ahlâkı ile bağdaşmıyacağını" belirtti ve gürültüler içinde kürsüden indi. Az sonra 1.7 milyon dolarlık döviz tahsisi aldığı açıklanan Bossa Fabrikası sahibi Sakıp Sabancı kürsüye geldi ve:

"— Bu gibi hareketler beni durduramaz, yatırım yapmaktan alakoyamaz. Yatırım yapmaya devam edeceğim" dedi.

Başkanlık Divanı nihayet, konunun aydınlığa kavuştuğunu bildirdi ve meseleye böylece son verildi.

Gürültüye gelen teklifler

Bu festival içinde gerçekten kaynayıp giden, İzmir Ticaret Odası Başkanı Haydar Aryalın konuşması ise, "Türkiyenin ihraç malları için yeni pazarlar araması gerektiği"ne değiniyordu. Aryal, "800 milyonluk bir nüfusla dünyanın en büyük pazarı olan Kıta Çinini görmezlikten gelmemizin doğru olmadığını" söyledi ve:

"— Bu ülkeye birçok mal satabileceğimiz halde -Çin, alışverişte peşin olarak milletlerarası döviz ödemeyi prensip kabul etmiş nadir ülkelerdendir-, Çinde ticari temsilci bulundurmamamızın bir hata olduğunu" belirtti.

Aryal, Ortak Pazarın kodamanlarından da şikâyet etti ve Türkiyeye, tütün, fındık, kuru incir gibi bellibaşlı ihraç malları için tanınan kontenjanların bile doldurulamadığını, Ortak Pazarın ilerigelen ülkelerinin Yunanistanla gizli anlaşmalar yaptıklarını, Türkiyenin ihracat kontenjanları boş dururken, Yunanistandan mal aldıklarını açıkladı.

Adapazarı delegesi Necdet Birgen ise, şimdiye kadar Odalar Birliği yetkililerinin çeşitli basın toplantılarında ve resmî konuşmalarda ileri sürdükleri görüşlerin aksine olarak, "Parçaları dışardan aynı fiyatlarla ithal edildiği halde, özel sektör montaj tesislerinde montajı yapılan traktörlerin, birim başına 15 bin lira kadar daha yüksek bir fiyatla satıldıklarını" ileri sürdü ve:

"— Özel sektör daha ucuza mal eder, daha verimli çalışır, diyoruz. Bu durum ise bizi mahcup etmelidir" dedi.

Fakat, gerek Haydar Aryalın, gerekse Birgenin sözleri kubbede kalan hoş bir seda olmaktan öte gidemedi.

Endonezya

İpler kimin elinde?

Geçen yılın sonlarından buyana, Cakartada insanı hayretten hayrete düşüren olaylar geçiyor. Ordunun sağcı liderleri ile Başkan Sukarno arasındaki tahterevalli, bazan birincilerinin, bazan da ikincisinin ağır basmasıyla durmadan inip çıkıyor ve hiç kimse, Endonezyanın yönetiminin kimin elinde olduğunda kesin bir karara varamıyor. Kesinlikle bilinen tek şey, son aylarda gelişen olayların sonunda, Endonezya Komünist Partisinin yönetim üzerindeki sözünü ve etkisini önemli biçimde kaybettiğidir. Başkan Sukarno, kabinesindeki solcu elemanların, bu arada ünlü Dışişleri Bakanı Subandrionun tasfiyesine gözyummak zorunda kalmıştır. Bunların ordudaki sağcı liderlerin baskısıyla yapıldığına şüphe yoktur. Fakat bu liderler, özellikle iki aydır yönetimle ilgili yetkileri elinde tutan General Suharto, işi, Sukarnoyu devlet başkanlığından yürütecek kadar ileri götürmemişlerdir. Bu da açıkça göstermektedir ki, sağcı liderler taarfından beğenilmese bile, Sukarno hâlâ geniş halk kütlelerinin tutup sevdiği bir millî kahramandır. Öte yandan, Sukarno devlet başkanlığından uzaklaştırılırsa, ordudaki liderler arasında bir "başa geçme" yarışı başlayabilir ki, bu da, zaten parçalanmış durumda olan ülkenin daha da parçalanmasından başka bir işe yaramıyacaktır.

Ikili görüşmeler ve sonrası

Endonezya yönetiminin ne kadarı Sukarnonun, ne kadarı Suharto ve arkadaşlarının elindedir? Bu konuda konuşmak kolay değildir. Cakartanın Malaysia'ya karşı izlediği yeni politika, Endonezya yönetimi üzerine tahminler yapmanın güçlüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Hatırlanacağı gibi, Suharto başbakanlık koltuğuna ilk oturduğu zaman, Endonezya dış politikasında bazı değişiklikler olacağını ima etmekle beraber, "Malaysia'yı ezmek" politikasının devam edeceğini söylemişti. Fakat, aradan çok geçmeden, Endonezya ile Malaysia arasında görüşmeler başlayacağı açıklanmıştır. Onun arkasından, Başkan Sukarno, gazetecilere verdiği bir demeçte, böyle birşeyin akıldan bile

Sukarno
Yeni ilişkiler

geçirilemiyeceğini ileri sürmüştür. Fakat, bu yalanlamanın üzerinden çok geçmeden, sanki bunları söyleyen kendisi değilmiş gibi, Sukarno, Sabah ve Saravakta yeni bir referandum yapılması şartıyla, Endonezyanın Malaysia ile görüşmeye girişmesinde bir sakınca olmadığını açıklamıştır. Nihayet, bundan kısa bir süre sonra da, Cakartanın yeni Dışişleri Bakanı Malik, yapılacak görüşmelerin kayıtsız şartsız olacağını bildirmiştir. Bangkoktan bu hafta başında alınan haberlere göre, Endonezya ile Malaysia arasındaki görüşmeler, bu Pazartesi sabahı, Tayland başkentinde başlamış bulunmaktadır.

Görüşmelere Taylandın aracılığı sonunda gidilmiştir. Eğer bunun sonunda iki ülke arasında üç yıldır -yani Malaysia Federasyonunun kurulduğu günden buyana- devam eden "ilân edilmemiş savaş" sona ererse, Uzak Doğudaki dikenli milletlerarası anlaşmazlıklardan biri çözülmüş olacaktır. Fakat işin zorluğu şuradadır: Eğer Malaysia Borneodaki topraklarda endonezyalı yeni yöneticileri halklarının gözünde yükseltecek bazı tavizlere yanaşmazsa, yapılacak görüşmelerden olumlu sonuç alınması beklenmemelidir. O zaman belki iki ülke arasındaki diplomatik münasebetlerin yeniden kurulmasıyla yetinilecek ve şimdi arasıra kızışan savaş, bilinmeyen bir gelecekte yeniden alevlenmek üzere, uykuya yatacaktır.

Sırada kim var?

Saygondan gelen haberler, Diemin devrilmesine öngelen günlerde görülen kendini yakmaların Güney Vietnamda yeniden başladığını göstermektedir. Hattâ, eğer kötü bir şaka değilse, şu sırada kendini yakmak için kırkiki budistin sıra beklediği bile söylenmektedir. Geçen hafta Da Nang ayaklanmasını kuvvet yoluyla bastırdıktan sonra kendine güveni birdenbire artmış görünen ve yeniden iri sözler etmeye başlayan Mareşal Ky, bu durum karşısında, herhalde başının üzerinde dolaşan kara bulutların dağılmaktan uzak olduğunu bir kere daha anlamıştır.

Şu günlerde başının üzerinde kara bulutlar dolaşan yalnızca Mareşal Ky değildir. Onunla birlikte, Saygondan binlerce mil uzakta, Washington'daki Beyaz Evde oturan Johnson'un durumu da hiç içaçıcı değildir. Vietnamda "Güneyli halkı komünizm emperyalizminden kurtarmak" amacıyla giriştiğini söylediği savaş, Kuzeye yapılan şiddetli hava akınlarına rağmen, hergün biraz daha kötüye gitmektedir. Birleşik Amerikanın Vietnam savaşını büyütmesinden ve "Vietkong tarlaları"nın arasına asker ve silâh yığmaya başlamasından buyana aşağı yukarı bir yıl geçmiştir. Ancak, Vietnamda musonlar yeniden başlamak üzeredir ve Vietkong tarlaları küçüleceğine, alabildiğine büyümektedirler. Kuzey Vietnamın Güneye yaptığı yardımları kesmeye hazırlandığını gösteren en ufak bir belirti bile yoktur. Amerikan bombalarının bozduğu yollar, yıktığı köprüler, bir gecenin içinde, karınca sürüsü gibi çalışan insanlar tarafından onarılmakta, sevkiyata hazırlanmaktadır. Buna karşılık, Güney Vietnam halkı, Başkan Johnson'un yeminbillah bütün dünyayı inandırmaya çalıştığını sanki yalanlamak istercesine, "amerikan yardımı"nı hiç istemez gibi görünmektedir. Güneyde, Saygondaki sokak fahişelerinden ve bar sahiplerinden, kara borsacı ve fırsat düşkünlerinden başka, bütün Vietnamda, "aman amerikalı, bir yere uzaklaşma!" diyene rastlanmamaktadır. Buna karşılık, "yankee, go home" yazı ve âvâzeleri artık günlük hayatın ayrılmaz parçası olup çıkmıştır.

Güney Vietnam ordusunun durumuna gelince; artık Washington'da oturanlar bile bu ordunun savaştan çok politika ile uğraşmakta olduğu gerçeğini anlamış bulunuyorlar. Kumandanlar başarı peşinde değil, iktidar peşinde koşmaktadırlar. Bunların bazıları iktidarlarını Amerikanın kuyruğuna yapışmakta, bazıları da hergün biraz daha büyüyen bir siyasal kuvvet olarak ortaya çıkan budistleri kazanmaya çalışmakta aramaktadırlar. Hızlı savaş taraftarı görünenlerin bile aklında, savaş alanında kazanılan başarıların insanı iktidara götüren en kestirme yol olduğu gerçeği yatmaktadır. Mareşal Ky, böyle düşünenler için en güzel örnek olarak ortada durmaktadır.

Bu şartlar altında, eğer günün birinde yanıp yakılacaklar arasında sıraya girmek istemiyorsa, Başkan Johnson'un Vietnam konusunda yeni kararlar alması gerekmektedir. Bu kararların, alınması en güçü de, hiç şüphesiz, savaşı sürdürüp sürdürmemek konusunda olanıdır. Gerçi "bu savaşın bir yere ulaşacağı yok. Biz kendimizi Vietnam halkının istediği ölçüde işin içine sokarız. Halk da savaşı istemediğine göre, bizim burada işimiz ne?" diyebilmek kolay değildir. Bu, amerikalı yöneticilerin şimdiye kadar söylediklerini inkâr etmeleri demektir ve büyük prestij kaybına uğramalarına yol açacaktır. Ama, çıkmaz bir yolun sonuna kadar gitmekte ısrar etmek, herhalde, bundan daha az prestij kaybına yol açacak bir davranış değildir.

Birleşik Amerika, Vietnam savaşını, birkaç bakımdan kazanamaz. Bir kere, savaşın geçtiği ülkenin bütünü kendi deneti altında değildir. Vietkong, hâlâ Güneyin üçte ikisini kendi elinde tutmaktadır. İkincisi, Vietkonga yardımın geldiği sınırları ve yolları denetleyememektedir, kapatması ise hiç olacak bir iş değildir. Bunlar, savaşın karşılaştığı güçlüklerin askerî yönüdür. İşin bir de siyasal yönü vardır ki bu, belki ötekilerden de önemlidir. Güney Vietnam, bugünkü durumuyla, siyasal kokuşmanın tam göbeğindedir ve bu kokuşma sürüp gittikçe, Birleşik Amerika, halka, aslında kendi istediği bir yönetimin Saygonda kurulup yerleşmesi için kulanılan zordan başka birşey olmayan Vietnam savaşını kazanamaz. Eğer halkın çoğunluğu, kuracakları devlet düzeni konusunda Johnson gibi düşünüyorsa, o zaman mesele yok. Fakat, Saygonda şimdiye kadar halkı temsil eden tek hükümet kurulmamıştır ki, çoğunluğun bu konuda ne düşünüp istediği bilinsin...

Vietnam halkının istediği seçimlerin bir sözverilip bir geri bırakılması, insanın aklına, ister istemez, yapılaack seçimlerden korku duyanlar olduğunu getiriyor. Öyle ya, yapılacak seçimler sonunda işbaşına, savaşın durdurulmasını ve anlaşmazlığın Hanoi ile Saygon arasında yapılacak görüşmelerle çözülmesini isteyen bir yönetim gelirse, o zaman ne olacaktır? Vietnam ordusu nasıl beslenecek, savaşın devamından ekonomik çıkarlar sağlayanlar ne diyeceklerdir? Başkan Johnson, önündeki seçimlerde Goldwater'in karşısına nasıl çıkacaktır? İşte size bir sürü soru ki, eğer Saygonda işbaşına tarafsız bir yönetim gelirse, hemen ortaya çıkıverecektir.

Birkaç amerikalı ve vietnamlı generalin sözüne uyarak Vietnam savaşını genişletmek ve Birleşik Amerikayı işin içine bu kadar sokmak büyük bir siyasal yanlıştı. Fakat yanlışta inatla devam etmek, sonu çok tehlikeli bir maceradır. Başkan Johnson artık çeşitli çıkar ve baskı gruplarının etkisinden kurtulmalı, Vietnam halkı ne istiyorsa -ama kendi kafasına göre değil, gerçekten ne istiyorsa- ona razı olmalıdır. Zaman geciktikçe, işin sonunda düşülecek hüsran ve hayal kırıklığı daha fazla olacaktır.

«Evet, biz Kuruk'lar yenildik.»

"Dün Köleydik, Bugün Halkız". Yazan: G. Paloczy Horvath. İngilizceden çeviren: S. Belli. Önsöz: E. Tüfekçi. Bilim ve Sosyalizm Yayınları: 2. Sorumlu yönetici: Süleyman Ege. Kurtuluş Matbaası Ankara, Mayıs 1966. Bahçelievler, 22. Sokak No: 12/A - Ankara.

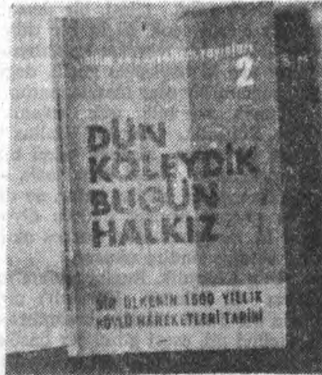
Sanki bir destan okuyorum:

"...Halk ihtilâli bir halk savaşına döndü. Beylerimiz bizim üstümüze ordular gönderdiler. Bu ilk orduları yendik. Bunun üzerine, her zaman yaptıkları şeye, yabancı yardımına başvurmak istediler. Alman İmparatorundan ve Polonya Kralından yardım dileğinde bulundular. (...) Ve Dozsa -Köylüler Kralı-yenildi. Savaşta bizden 20 bin kişi öldürüldü. (...) Dozsa için demirden bir taht ve taç yaptırırlarken, onun hapsedilmiş piyade erlerine de tam iki hafta yiyecek hiçbir şey vermediler. Birçoğu kırıldı."

Köylüler Kralı Dozsa, ateşte ağartılmış tahta oturtuldu ve başına da "nâr-ı beyza" haline getirilmiş ölüm tâcı geçirildi. "Ve askerlerini, onun yanmış etini yemeye zorladılar. (...) Şimdi sıra bizdeydi. Ülkenin her yanında bizden 70 bin kişi türlü iğrenç usullerle öldürüldü. (...) Transilvanyanın büyük oligarkı Janos Szapolyai, kocaları ve babaları ihtilâle katılmış bu köle kadın ve çocukların da yaşamasının tehlikeli olduğunu düşünüyordu. Bunların da binlercesi kılıçtan geçirildi; geri kalanları da sağlam kaleler içine kondular ve buralarda açlıktan öldüler. Beylerimiz daha sonra, öc alma hırslarının biraz yatıştığı zaman, eski haçlıları yakaladılar mı alınlarına haç biçiminde bir yanık yarası yaparlardı. (...) Kutsal Haç, bir direnme sembolü haline geldi. Biz ona Crux diyemeyiz, 'Kuruk' deriz. Yüzyıllar boyunca ve bugün de biz kendi kendimize hep Kuruk demişizdir. (...) Evet, biz Kuruk'lar yenildik."

Dışarda masmavi bir mayıs göğü. İşçiler kıraç arsada kazma sallıyorlar. Gencecik bir kiraz ağacında kirazlar kızarmış. Açık pencereden başkentin gürültüsü doluyor odama.

Ben bu sözleri Max Beer'in "Sosyal Mücadeleler Tarihi"nden mi okuyorum, "Anadolu İsyanları"ndan mı, "Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin Destanı"ndan mı, Hovard Fast'ın "Spartaküs"ünden mi, "Vietnamda Savaş ve Zulüm"den mi, 17 Devriminden mi, Çin Devriminden mi okuyorum, bilmiyorum. Yoksa, okuduğum eser faşist Horti rejiminden kaçıp İngiltereye sığınan macar sosyalistlerinden G.

"Dün Köleydik, Bugün Halkız"
Destan gibi..

Paloczy Horvath'ın "Dün Köleydik, Bugün Halkız" adlı eseri mi? Bu güzel mayıs gününde herşey öylesine içiçe, herşey öylesine karmakarışık ki...

Son aylarda çok güzel eserler çevrildi, yazıldı, yayımlandı Türkiyede. Sol Yayınları, 27 Yayınevi, Sosyal Adalet, Sosyal Yayınlar, May, Toplum, İzlem, Dost, Yön, Hür, Dönem yayınevleri okadar güzel eserler verdiler ki bize, insan hangisini önce okuyacağını bilemiyor. Yukardaki sözleri, "Bilim ve Sosyalizm Yayınları"nın ikinci kitabı olan "Dün Köleydik, Bugün Halkız" adlı eserden aldım. Öyle kitaplar vardır ki özetlenemez, içinden bir parça alınamaz, sadece, baştan sona okunur ve okunur. "Dün Köleydik, Bugün Halkız" böyle bir eser. Baştan sona, soluğunuzu kısıp okuyacaksınız, sonra yeniden başa dönecek, yine soluğunuzu kısarak okuyacaksınız. Bir ülkenin, Macaristanın, bir halkın, macar halkının 1500 yıllık köylü hareketleri tarihi ancak bukadar güzel verilebilirdi! Gücüm yetse de birgün Anadolu halk hareketlerini anlatmağa kalksam, herhalde, G. Paloczy Horvath'ın anlatımını seçerdim. "Biz" diyor Horvath'ın eserinin kahramanı, yani o halkın kendisi, "biz, macar halkı, macarlar, macar köylüleri.." ve 1500 yılı tâ Atilladan 1944'e kadar, erişilmesi zor bir güzellik ve güçlülükle, sel gibi akıtıyor gözlerimizin önünde. Toprak köleleri, pustza'lar, beyler, soylular, büyük soylular, küçük soylular, açlıklar, hayvanlarla içiçe bir yaşam, İsaya bağlanma ve totemlerden kopamama, beylerin savaşları, macarcadan başka hiçbir şeyi bulunmayan halk, vergiler, öşürler, toprakla birlikte alınıp satılmalar... Türküleri, şiirleri, açlıkları, karanlıkları, masallarıyla âdeta bizim halkımız, biz! "Ülkemiz hristiyan ülkesiydi; biz hristiyan değildik. Gerçi biz de yeni Tanrı'ya dua ediyorduk; hakkında fazla birşey duymamışsak da İsa'yı seviyorduk ve Meryem'e âşıktık. Ama biliyorduk ki, Orman Ruhları, bataklığın Tanrısı, Periler, göğsümüzün üstünde oturan Kâbus, Cadılar, Demir Burunlu Cadı ve daha başkaları da çok önemliydiler. (...) Hristiyanlık bizim için hurafeden fazla birşeydi. Yavaş yavaş eski inançlarımızı yitirdik yitirmesine ama, evlerimizde, pek de öyle beylerimizin dininden değildik henüz. Papazları sevmiyorduk. Açgözlüydüler onlar. Birçokları da obur ve düzenbazdı. (...) Rahat - huzur kalmamıştı, şaşkına dönmüştük; acı doluyduk. Toprağın, tarlaların, ormanların, bataklıkların gazabını nasıl yatıştıracağımızı bilmiyorduk. Ne Eski Allah'ı memnun edecek tapınma biçimlerini biliyorduk, ne de yenisine dua etmeyi öğrenmiştik. Bu zaten yeteri kadar bizi telâşa düşürüyordu. Bunun üstüne bir de boyun vurma, sonra ülkede istediğin yere gitme yasağı, sonra da alım satım, iyi sikkeler, kötü sikkeler... (...) Biz İncil'i seviyorduk. Macarca olan İncil'de iyi haberler vardı. Ama İncil yasak bir kitaptı; neden yasak olduğunu biliyorduk. Allah bizim esir olmamızı istemiyordu. İsa bizden yanaydı. Biz, İsa'nın sözlerini doya doya içtik. (...) Allah'ın Oğlu, insanoğlu şeklinde bize sesleniyordu."

Hayır, Horvath macar halkını, macar köylüsünü değil, türk halkı-

nı, türk köylüsünü anlatıyor. Koca Osmanlı İmparatorluğu, o beylikler, o isyanlar, Celâliler, timar, zeamet, Kuyucu Muradın kuyulara doldurduğu halk, aleviler, bektaşiler, saz şairleri, Pir Sultanlar, "Şaha gidelim" diye diye, kılıçtan geçirilen yüzbinlerce türk geliyor gözlerimin önüne. Orta Asyadan getirdikleri inançlarıyla, töreleriyle yaşayan ve araplaştırılmağa çalışılan, hocaların, şeyhülislâmların elinde işkenceye uğratılan, kırdırılan türk halkı... Macar halkıyla araplaştırılamamış türk halkının alınyazısı arasında öylesine bir benzerlik var ki... Onlar da Orta Asyalı, biz de. Biz de Attila diyoruz, onlar da. Onlar hristiyanlaştırılıyor, biz, müslümanlıktan da öte, araplaştırılıyoruz. Macar halkı da diline bağlı, türk halkı da. Macar halkı da şiirleriyle yaşıyor, türk halkı da...

Osmanlılara karşı Haçlı Seferleri düzenleniyor. Kimler düzenliyor? Papa ile Macar Başpiskoposu. Köylüler sefere çağırılıyor. Niçin? Kilisenin, Kralın, beylerin çıkarları için. Kılıcını ,baltasını alan serfler yollara dökülüyorlar. 40 bin, 50 bin toprak kölesi, köylü, emekçi... Başlarına Dozsa geçiyor. Köylüler onu seviyorlar. Dozsa köylüden, ezilen macar halkından yana. Fakat beyler birden uyanıyorlar, cayıyorlar kararlarından, kölelerinin Haçlı Seferlerine katılmasını istemiyorlar. Onları tuttukları yerde öldürüyorlar. Çünkü, köle sefere gidince beylerin toprakları işlenemiyor, hayvanları bakılamıyor, malikâneleri bakımsız kalıyor. Çünkü köleler silâh eğitimi görüyorlar. Beyler ordular toplayıp, yabancılarla da işbirliği yaparak, kölelerin üzerine yürüyorlar. Kanlı çarpışmalar oluyor. O zaman Dozsa, şöyle diyor kölelere: "Tanrımızın indinde hiçbir şey, bir kişinin başka bir kişi üstünde hüküm sürmesi kadar âdi değildir. Kölelik doğal birşey olamaz. (...) Macar soyluları size vatandaş gözüyle değil, köle gözüyle bakıyorlar. (...) Hattâ sizin bir ruhunuz olmasını bile istemezler. Ruhunuzu korumanıza izin veriyorlarsa, bu yalnız, ruhsuz yaşayamayacağınız, onlar için ekip - biçemiyeceğiniz içindir. Onlar için ürün, onlar için şaraplık üzüm yetiştirirsiniz, onlar için hayvan bakarsınız, onlar için kumaş dokursunuz, sizin payınıza ancak kölelik ve yoksulluk düşer. (...) Beylerin bayram günleri sizin kara günlerinizdir. (...) Sizin paranızla itibarlı, büyük adam olurlar ve bu güçleriyle de sizi geberesiye çalıştırmak hakkını elde etmek için başka soylularla savaşırlar. Kalkın macarlar!"

Yabancılarla işbirliği yapan macar beyleri, böyle konuşan Köylüler Kralı Dozsayı yendiler ve köylüleri kılıçtan, ateşten, işkenceden geçirdiler. Horvath'ın eserinde dile gelen macar emekçisi şöyle diyor: "Evet, biz Kuruk'lar yenildik."

"Dün Köleydik, Bugün Halkız"ı anlatmama imkân yok. Kitapta ne macar kontlarının, ne de macar beylerinin adları, yaşayışları, ünleri var. Macar tahtına kimler, kaç yaşında oturmuşlar, ne işler çevirmişler, bunlar yok. Kitapta, macar halkının, macar toprak emekçisinin 1500 yıllık çilesi, bir destan havası içinde, çok güçlü bir dille, çok değişik bir teknikle anlatılıyor. Yıllar var ki böylesine güçlü, değişik, sağlam bir eser okumamıştım.

Eserin adı bile çok anlamlı: "Dün Köleydik, Bugün Halkız"! Böyle bir esere bundan güzel bir ad verilemezdi. Eseri daha fazla açıp sermeğe ne gücüm yeter, ne de buna saygım elverir. Sadece diyorum ki, bu güzel eseri herkes okusun, sindire sindire okusun.

"Dün Köleydik, Bugün Halkız"ın yazarı G. Paloczy Horvath'ı mı, böyle bir eseri dilimize kazandıran S. Belliyi mi, eseri güzel bir önsözle sunan E. Tüfekçiyi mi, yoksa Bilim ve Sosyalizm Yayınlarını yöneten Süleyman Egeyi mi kutlıyacağımı bilemiyorum.

"Gene biz cezalandırılacağız. Cezaya alışığız biz" diye başlıyan ve "Bize umut aşılayabilen, bizi uyandırıp harekete getirebilecek insanların çoğu ya hapiste, ya ülke dışında. Varın bizi cezalandırın" diye biten bu gerçekten güzel eseri herkese salık veririm.

GERÇEKÇİLİK AÇISINDAN Picasso

Roger Garaudy'nin eleştirisi. Çeviren: Mehmet Doğan. Hür Yayınevi araştırma dizisi. Garanti Matbaası 1966, İstanbul. 152 sayfa 7.5 lira.

Kitaba önemli bir önsöz yazmış olan Lui Aragon, söze "Bu kitap başlıbaşına bir olaydır, diyorum" diye başlıyor ve şöyle devam ediyor: "..Alışkın olduğumuz eleştirmeci hakkında yargımızı, şüphesiz, önce, onun neyi savunduğuna, söz ettiği konudaki beğenisine, duyarlığına bakarak veririz. (...) Roje Garodi'ye gelince iş değişiyor. Örneğin Kafka'yı zaten tanıyan kimseler için, Kafka'dan bir marksçı tarafından ve böyle bir şekilde bahsedilmiş olması önemli oluyor. (...) İlk önce gözlerimizi bu insana, Garodi'ye çevirmeliyiz: Çünkü bu kitap, eyleminin ilkelerine göre ve eylemiyle uyumlu olarak, nerede olduğundan, nerede yaşayıp faaliyet gösterdiğinden, haklı saydığı görüşten söz eden belli bir insanın kitabı."

Mehmet Doğan tarafından çevrilen, kapağını Said Madenin yaptığı, arka kapakta Picasso'nun ilginç bir fotoğrafı, birinci sayfada ünlü sanatçının ünlü ak güvercini bulunan, ilk bakışta zevkle hazırlandığı belli "Gerçekçilik Açısından Picasso", denilebilir ki, Picasso üzerine yazılmış en önemli eleştiridir. Eleştirinin önemi, elbette ki, Lui Aragon'un belirttiği gibi, eleştirmenin kişiliğinden gelmektedir. Roger Garaudy, bugün Türkiyede hemen bütün aydınların tanıdığı bir fransız düşünürdür. Çoktanberi dergi ve gazetelerde okuduğumuz yazıları bir yana, Yön Yayınları arasında çıkan "İslâmiyet ve Sosyalizm" adlı eseriyle de adından çok söz edilen, eseri tartışmalara konu olan bir kimsedir. Büyük ressam, devrimci ressam Picasso hakkındaki eleştirinin Roger Garaudy'ye ait olması, eleştiriye ayrı bir önem kazandırmaktadır. "Gerçekçilik Açısından Picasso"yu çeviren Mehmet Doğan ise, daha önce yine Garaudy'den "Gerçekçilik Açısından Kafka"yı dilimize kazandırmış olan, Garaudy uzmanı diyebileceğimiz, geniş kültürlü, ana diline saygılı bir kimsedir. Bu iki özellik, "Gerçekçilik Açısından Picasso"yu bizim için okunması şart eserler arasına sokmaktadır.

Apollinaire'in bir şiiri ve Aragon'un nefis bir önsözüyle başlıyan kitap, Picasso'nun desenleriyle süslenmiştir. Kitabın sonuna bir de, özel adların okunuşunu gösteren liste eklenmiştir. Günümüzün büyük sanatçısı Picasso'yu yine günümüzün önemli bir düşünürünün süzgecinden tanımak ve gerçekçi eleştiri hakkında somut bir örnek görmek isteyen herkes için "Gerçekçilik Açısından Picasso" mutlaka okunması gereken bir eserdir.

H. K.

Tüli'den haberler

Bir pavyon ve bir tarih

Ankaranın meşhur Süreyya pavyonu her yıl bu vakitler kış mevsimini kapatır, İstanbula gider. Bu defaki kapanış ötekilerden biraz farklı oldu. Çünkü Soysal apartmanının sahipleri, eski binayı yıkıp, Kızılay gökdeleninin karşısına bir gökdelen dikmeğe karar verdiler. Süreyya, gelecek mevsim yeni bir lokal açacak mı açmıyacak mı, henüz belli değil. Şimdilik bilinen, Ankaralıların, sevdikleri bir pavyonu bir daha görmeyecekleridir. Ankaranın iktidarlarla değişen politik sosyetesi bir yana, yıllar boyunca haftanın birkaç gecesini burada geçiren diplomatlar grupu bu kapanışa çok üzüldüler. Pavyon ağzına kadar doluydu, pistte eski ve yeni danslar birbirine karıştı. Birçok grup, ancak, sabah kahvaltısını yaptıktan sonra evlerine döndü.

Kalabalık içinde, Süreyyanın açılış gecesini hatırlayan çok az insan vardı. Numan Menemencioğlunun Dışişlerinin kıymetli adamı olduğu yıllarda buraya bütün erkekler smokinle gelirdi. Kadınlar son derece şıktılar. Şimdi İsviçrede oturmakta olan Itır Yahya, Pariste Turizm Bakanlığı temsilciliği yapmakta olan Nevin Menemencioğlu ve Ankaranın şık kadınlarından sayılan Bedia Büktaş da aralarındaydı. Itır Yahya o zaman, şimdi Şili elçisi olan Cevdet Dülge ile evliydi.

Doğruyu söylemek gerekirse, Ankara sosyetesinin önemli hikâyeleri en fazla bu pavyonda yaşandı ve konuşuldu. Yıllar geçer, pistte seyredilen kadınlar değişir, fakat Süreyyanın şıklığı hiç değişmezdi. Yıllar boyunca Süreyyaya gelmiş geçmiş kadınlar arasında hiç unutulmayanlardan Melâhat Saka, Itır Yahya, Melâhat Ceylanî, Malike Akbay, Leylâ Tepedelen -şimdi onun da soyadı değişti, Çelikbaş oldu, fakat Fethi Çelikbaş ailesiyle ilişkisi yok- gösterilebilir. Geçirdiğimiz kış Süreyyayı renklendiren kadınlar ise Ayşe Kulin ve İnci Gürandı denilebilir. Yıllar geçtikçe, Süreyyanın prensipleri, pistte seyredilen danslar da değişti. Eskiden ünlü yabancı orkestralar gelir, Avrupanın eğlence şehirlerinin en son sesini duyururlardı, romantik fransız şarkıları söylenirdi. Şimdi yerli orkestralarımız çalıyor, "ye-ye"ler yanında çiftetelliler de oynanıyor.

Yıllar boyunca Süreyyada çok görülen politikacıların başında, hiç şüphesiz **Cavit Oral** gelir. Oral parti değiştirdi, iktidar değiştirdi, hattâ ihtilâl oldu, fakat Oralın pavyondaki köşesi hiç değişmedi. Onu Süreyyanın demirbaşları arasında sayanlar bile var.

Prensler, prensesler ve ötesi

İstanbul sosyetesi ölü bir mevsim yaşıyor. Kış ve bahar partilerinin hızı geride kaldı. Herkes yaz hazırlığında. Kimi gardrobunu tamamlamak için Avrupaya gitti, kimi Akdenizde güneşlenmeğe... Partiler, yemekler daha başlamadı. Şimdi bütün canlılık yazlık klüplerde. Anadolu Klübü ve Moda Klübü, Zeynep Kâmil Hastahanesi mensuplarının Çatalçeşmedeki klüpleri, Floryadaki Deniz Klübü bilhassa hafta sonlarında çok kalabalık oluyor. Geçende Moda Klübünde verilen bir yemekte **Haydarâbat Prensi Bereket** ile türk eşini görenler hemen, bir takım yorumlara giriştiler. **Prenses Esra Bereket**in İstanbula her gelişinde böyle yorumlar yapılır ama genç Prens ve eşi çok mesut görünüyorlar. İstanbula, İspanyada güzel bir gezi yaptıktan sonra gelmişler. Yaz aylarını, her yıl olduğu gibi, Menemencioğluların Erenköydeki villâsında geçirecekler.

Türkiye ile ilgisi olan prenslerin, prenseslerin yaz tatillerini başka bir yerde geçirmemeleri çok normal. Yalnız, Dürrüşehvar Sultan İstanbula hiç gelmiyor, nedense?..

Yerli Lolitta'lar

Kısa metrajlı sanat filmlerine derece vermek için Ankaraya gelen **Roger Vadim** ve annesi, Ankara sosyetesi yanında, yerli Lolitta'ları yakından tanımak fırsatını da buldular. Fransız Elçiliğindeki, Bali salonlarındaki kokteyllerden sonra Hariciye Köşkünde yapılan Faize Moda salonunun defilesinde, tanınmış sinema yıldızı Hülya Koçyiğitin kardeşi **Nilüfer Koçyiğit**, ana Vadim'e "Türk Lolitta'sı" diye tanıtıldı. Fakat ana Vadim, Lolitta'dan çok, ablasıyla ilgilendi.

Hariciye Köşkündeki defile yalnız mankenleriyle değil, misafirleriyle de Faize Moda salonunun çizgilerini taşıyordu. Ankaranın şıklık yarışmasında derece alan **Rebap Kulay, Güneş Terem** de oradaydılar. Modaevinin gedikli müşterisi **İnci Akkor** ise bu sefer mankenler arasındaydı.

Sopranolar Amerika yolunda

Nisanın son haftasında New York'da Carnegie Hall'de verdiği Bach konseriyle büyük ilgi toplayan, New York Times gazetesinde güzel bir kritik alan mezzo-soprano **İnci Başarır Paige**, Haziran ortasında da Marlbow opera festivaline katılıyor. İki operada mezzo partilerini söyleyecek.

Türk sopranolar artık, Amerikada da tanınmağa başladılar. Hatırlanacağı gibi, bir süre önce de Suna Korad Kanadaya gitmiş ve Montreal operasında söylemişti. Hattâ gecesine de 1000 dolar almıştı.

Bu para ilk bakışta çok görünüyor, değil mi? Fakat düşünülürse, bizim operacılarımızın geceleri daha pahalıya geliyor. Çünkü bunların büyük bir kısmı, yıllarca sahneye çıkmadan maaş alıyor!..

Dernekler

Kutsal bir görev

Geride bıraktığımız haftanın başında, Salı günü, başkentin hanımları üç değişik amaçla aynı çatının altında -daha doğrusu, üstünde- toplandılar. Büklüm sokağın başındaki Dedeman Oteli o gün, açılışını kutluyor, İstanbul Butiğin sahibi Kâmuran Cemal yaz gardrobunu -Hariciye Köşkündeki başarılı defilesinden sonra- bir kere daha takdim ediyordu. Erenköy Kız Lisesini Bitirenler Derneği ise, bu iki olaydan faydalanarak, burslu öğrencilerinin yüzünü güldürecek bir gelir faaliyeti düzenlemiş bulunuyordu.

Kâmuran Cemalin, Ankarada çok tutunan İstanbul menşeli güzel konfeksiyonunu daima bir hayır işi için teşhir etmesi, onun başarısının bir başka yönünü teşkil etmektedir. Değişik alanlarda çalışan başkentli hanımlar da ancak böyle fırsatlarda biraraya gelmekte, aralarında bir nevi dayanışma kurulmaktadır.

Dedeman Otelinin rufunda düzenlenen çay işte bu amaçları biraraya getirdiği için büyük ilgi uyandırmış ve tıklım tıklım dolmuştu. Dernek Başkanı Hürriyet Sürmeçek misafirleri ağırlarken, Genel Sekreter Gülbün Bayülken de tatlı esprilerle İstanbul Butiğin elbiselerini takdim ediyordu. Üyeler büyük sevinç içindeydiler. Çünkü Erenköy Kız Lisesini Bitirenler Derneği kısa zamanda faaliyetini geliştirmiş ve 17 öğrencinin yarınını üzerine alarak, bunları yetiştirme görevini yüklenmişti. 17 öğrenciden 5 tanesi yatılı olarak Erenköy Kız Lisesinde okuyordu. Öteki 12 öğrenci ise ortaokul, lise ve üniversite öğrencileriydiler ve her ay 100-250 lira arasında burs alıyorlardı. Dernek, okuma kabiliyeti olup da imkânı bulunmayan -biri erkek- iki öğrenciyi ortaokuldan itibaren himayesine almış ve üniversitenin son sınıflarına kadar getirmişti. Üyeler, okuyabilme mutluluğuna erişen bir azınlığın, hiç olmazsa kendi imkânları içinde, bu imkândan yoksun olanlara yardımcı olmasını kutsal görev sayıyorlardı.

Dedemanda defile

Hem ziyaret, hem ticaret

Tek kelimeyle: sürpriz!

İstanbul Butiğin atik-tetik, pratik ve şık şehir kıyafetlerine alışık olan müşterileri, bu defa oldukça fantezi, şipşirin, yaz gibi sıcak, hafif köy ve kır elbiseleriyle karşılaştılar. Bunların fiyatları da sürpriz teşkil ediyor, 99 lira ile 130 lira arasında oynuyordu. Çadır biçimi şık pikelerin fiyatı 99, volanlı, fırfırlı koton filelerinki ise 130 lira idi. Say-

Köyde

Bazı kimseler sık sık seçim yapılmasından şikâyetçiler. Bunlar seçimlerde ev ev, köy köy dolaşan kişiler olsalar için yanmaz. Hayır, bunlar yerlerinde oturan, memleket sorunlarıyla ancak modadır diye ilgilenen, gerçekte nemelâzımcı, sandık başına gidip oy kullanmayı bile külfet sayan ve hiçbir şey vermeden çok şey istiyenlerdir. Bunlar, düşünmekten bile kaçanlardır. Oysa ki 10 Ekim 1965 genel seçimler kampanyasından sonra 5 Haziran 1966 kısmî Senato seçim kampanyası, bu seçim kampanyaları arasındaki farkı değerlendirebildiğimiz takdirde, bir alârm işareti niteliğindedir ve memleketin geleceği yönünden büyük önem taşır.

Kısmî Senato seçimleri, yalnızca bugünkü İktidarın icraatının veya icraatsızlığının bir nevi referanduma tâbi tutulması anlamında ele alınmamalıdır. Hiç şüphe yok ki, bu seçimlerde iktidar partisinin alacağı oylarda bir düşüş, iktidar partisi için en iyi bir ders, bir lüzumlu uyarma olacaktır. Ama, asıl üzerinde durulacak şey, bence, 5 Haziran 1966 seçim kampanyasının, yedi aylık kısa bir süre içinde memleketin nasıl bir ortama sürüklenmiş olduğunu göstermesidir.

Geçen kampanyada gittiğim köylerde, köylü yurttaş, misafirleriyle hep, Türkiyenin ekonomik büyük sorunlarını konuşuyor, inansa da inanmasa da, bir toprak reformunun, bir petrol dâvasının nedenlerini bilmek istiyor, politikacıyı, adayı bu sorunlar üzerinde bile terletecek soruları buluyordu. Yine geçen kampanyada Kayseri ve civarında, Antepte, Adanada yaptığım gezilerde plânlı kalkınmaya inanmayan tek bir kimse ile karşılaşmamıştım. Plân, 1966 Türkiyesinin aç ve çıplak adamına bile âdeta bir umut kaynağı olmuştu.

Hiç unutmam, 10 Ekim seçimlerinden bir-iki ay önce, Marmara kıyılarında ışıksız bir köye uğramıştık. Arkadaşlardan biri, kahvede toplanan köylülere, "Yolunuz yok mu?" diye sordu. Hep birağızdan, "Yok, ama Plânda var. İki yıla kalmaz olacak" dediler. Öylesine umutluydular ki, yola kavuşunca turistik bir köy olacaklarını hesaplıyor, projeler kuruyor, motörle arada bir köylerine uğrayan misafirleri köylerine ısındırmak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

10 Ekim 1965 genel seçimlerine giderken köy, yarına yönelmişti. Ekonomik sıkıntıyı, bir bütün olarak, bütün ağırlığıyla duyuyor, çareleri arıyanları merakla dinliyordu. Toprak reformu, kalkınma, plân, tabii kaynaklar gibi kelimeleri demokrasi, anayasa, referandum kelimelerini öğrendiği gibi öğrenmeye yönelmişti. Gerçi şüpheciydi. Özellikle reformlardan korkuyor ve kendisine, geleneklerine daha uygun düşen vaitlerde bulunan, mûcizelerle sıkıntılarını yenmeyi vaadeden politikacılara ister istemez yaklaşıyordu ama, onlar bile, başka yollardan da olsa, dönüp dolaşıp, memleketin ekonomik sorunları etrafında duruyorlardı.

5 Haziran 1966 Senato seçimlerine giderken köyü yarına değil, düne dönmüş olarak buldum. Köy artık, memleketin büyük ekonomik sorunlarını, tüm olarak, kendi omuzlarında hissetmiyor. Artık bir plân yok, kendi yolu var, kendi ışığı, kendi derdi var. Politikacı ile pazarlık edecek ve bunları oylarıyla satın alacak. Hangi parti dindardır, hangisi değildir, hangisi kuran kurslarına müsaade etmiştir, hangisi etmemiştir, köylü onu soruyor. Daha dün kurşunlanan işçilerin dâvasını unutmuş, yirmi yıl önce jandarmadan yediği dayağın hesabını soruyor. Düne dönmüş. Yarın için bir merakı var: "Komünizm nedir?" diye soruyor. Yedi ay içinde öğrendiği yeni kelime, bu: Komünizm!

Türkiyenin bütün ekonomik ve sosyal sorunları sallantıda dururken, vatandaşın ortaya çıkıp, politikacıdan "Kuran kurslarına müsaade edecek misin, etmiyecek misin?" diye hesap sorması ve politikacının da dinsiz ve komünist olmadığını ispata kendisini mecbur hissetmesi gerçekten acıdır. Ama bu, ne yazık ki, 1966 seçim kampanyasının işlenen başlıca ve hemen hemen tek temel konusu olmuştur. Bir veba gibi sözü edilen ve AP tarafından ortaya atılan "komünizm" kelimesinin bu kdaar merak uyandırması ise alârm zilinin ta kendisidir. Kuran kursu köyü kalkındıramaz. 1966 seçim kampanyasında pek çok politikacı, seçmenine işte bu gerçeği söyleme cesaretini kaybetmiştir. Tehlike de bundan doğmaktadır.

5 Haziran seçim kampanyası hastalığın teşhisine ve zamanında müdahaleye imkân verebilirse, gerçek bir kazanç olacaktır.

Jale CANDAN

fiye şehirleri için hazırlanmış yaka ve kol kenarları, etekleri biye ile çevrilmiş emprime keten elbiselere gelince, bunları yazın, sabahtan akşama kadar her yerde giymek mümkündü.

İstanbul Butik erkeklere de bir sürpriz hazırlamış, onları kürk masrafından kurtarmıştı. Bundan böyle şifondan bir etol, bir kürk etolden, hiç şüphe yok ki, çok daha gözde olacaktı. İstanbul Butiğin, dört renk şifonun büzülüp yanyana getirilmesiyle meydana çıkan etolü yuvarlak uçluydu ve 1966 yılının pratik ve dinamik kadınına tarihten bir yaprak manzarası veriyor, seyircileri eskinin romantik günlerine götürüyordu. Bir yaz gününde, böyle şık bir etolün çıplak omuzları ısıtacağı ise muhakkaktı.

Defilenin bir başka süksesi de şifondan yapılmış "çadır elbiseler" oldu. Eteklere doğru bollaşan ve uçuşan bu elbiseler içinde genç mankenler âdeta birer rüyaya benzemişlerdi.

Köy elbiseleri, akşam elbiseleri ve dans elbiseleri yanında herkese lâzım olan kıyafetler, keten döpiyes ve tayyörler, keten takımlar, elbise-pardösü takımları ve atik-tetik, temiz dikişli ufak keten elbiseler ayrıca alkış topladı. Beyaz kloke pikeden yapılmış bir pardösü ve ipek fular tayyörler, çalışan kadının, yazı şehirde geçiren kadının, her çeşit sosyal hayatı olan kadının ihtiyaçlarını karşılıyabilecek nitelikteydi.

Resim

Politikanın seviyesizi

Baykamlar, oturdukları yerde biraz hayretle birbirlerine baktılar, sonra, önlerinde açık duran defteri bir kere daha, gözlerine inanamıyormuş gibi, dikkatle incelediler. Gördükleri şey doğruydu. Dokuz yaşındaki ressam Bedri Baykamın Ankarada, UNİCEF tarafından açılan ve büyük ilgi gören sergisi için deftere, oldukça düzgün bir yazı ile şu inanılmaz satırlar yazılmıştı: "Kıpkızıl maskeni indirmek zamanı geldi, sosyalist babanın komünist oğlu."

Küçük Bedri biraz ötede, Baykamların Çankayadaki evlerinin bir köşesinde, her zamanki gibi yere uzanmış, sağ ve sol elini değiştirerek, karakalemle resim yapıyordu. Babası, İstanbul milletvekili Suphi Baykam, eşine "o duymasın" der gibi bir hareket yaptı ama, küçük Bedri büyük bir hassasiyetle yerinde doğrulmuştu. Derin, siyah gözleriyle bir soluk annesine ve babasına baktı. Bakışlarında tuhaf bir gölge belirmişti. Konuşmadı. Tekrar yere uzandı.

Suphi Baykamın gözleri bu defa defterde başka bir yazıya ilişti: "Bedrinin gelişmesine nasıl yararlı olacağımızı, herhalde gelişmesine aksi tesir etmemeye nasıl muvaffak olacağımızı düşünerek sergiden ayrıldık - İsmet İnönü"

Kör saldırı

Gerçi bu engellemenin politik görüşlere dayanabileceğini herhalde İsmet Paşa düşünmemiş ve o, daha ziyade, meseleyi sanat yönünden ele almıştı ama, 1966 Türkiyesinin siyasi ortamında, şaşkın saldırı okları, evinin bir köşesinde, kendi ruh âlemini en büyük bir rahatlık içinde çizgilere döken tertemiz bir çocuğu kendisine hedef almaktan çekinmemişti. Ertesi gün İstanbulda yayınlanan AP organı iki gazetede, Bedri Baykamın sergi defterine yazılan komünist ithamının aynen çıkması ise meseleye birdenbire ışık tutmuştu. Ondört yaşındaki çocukları kompozisyon ödevleri için tutuklayan zihniyet, ağını bu defa küçük Bedriye sarmıştı. Bedri Baykam, buna rağmen, Çankayadaki evinin bir köşesinde resimlerini yapmağa devam etmekte ve gelişen sanat hayatı da bütün dünyada ilgi uyandırmaktadır. New York, Washington ve Ankaradan sonra UNİCEF, Bedri Baykamın İstanbuldaki sergisini açmış ve küçük ressam, annesi ve babasıyla beraber, bir kere daha, resimlerini koltuklamış, okların hedefi altında, yeni sergisinin açılışında bulunmuştur.

Amerikada MBC televizyonu Wandorama programıyla 75 televizyon istasyonunda ve Free Europe vasıtasıyla Avrupada Bedri Baykam üzerinde röportajlar ve bir program yayınlamıştır. Bu sırada Kıbrıs dâvası için Amerikada bulunan Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangilin ilk ve son defa televizyonda görülmesi de Bedrinin sergisini açması dolayısiyle olmuştur. MBC'nin düzenlediği bu program, para ile yapıldığı takdirde, 200 bin dolar karşılığındadır.

Yine bu Nisan ayında, Amerikada yardımcı ders dergisi olarak kullanılan Weekly-Reader, Bedriyi kapak resmi yaptıktan sonra hayatını yazmış ve 10 test sorusunu bu üstün türk çocuğuna ayırmıştır. UNİCEF, Bedrinin Madritte, Stockholm'de de sergilerini açmaya karar vermiş ve, Ankaradaki sergide hazır bulunmak üzere, 7 kişilik bir heyet göndermiştir. Pariste çıkan L'Aurore gazetesinde Raphael Valensi ona "resmin Mozart'ı" demiş, Cenevre Güzel Sanatlar Okulu Direktörü Prof. Palfi ise onun olağanüstü istidadından bahsetmiştir.

1965 yılında Washington Post'ta Andrew Hudson, "Bu çocuk Raffaello gibi değil, Saul Steinber ile Paul Klee gibi resim yapıyor" demiştir. World Telegram ise, Bedriden bahsederken, "yeni bir sanat okulunun, 21. yüzyıl okulunun öncüsü" diye bahsetmiştir.

Bedri Baykamın, sanatını ve gelişmesini yakından izleyen dünya eleştirmecilerinin sanat dergileri ve gazetelerde yaptıkları çok olumlu eleştirilerle dolu kabarık bir dosyası vardır. Bu dosya, aynı zamanda Turizm ve Tanıtma Bakanlığında da mevcuttur. İşin daha da ilginç tarafı, Bedri Baykamın gürültü uyandıran sergisi, CHP İktidarı sırasında değil, AP'li Bakan Nihat Kürşat zamanında, onun onayı ile açılmıştır. Bugün ise Bakan Kürşat, kendi imzasıyla yaptığı başarılı bir işin hesabını, bu işlemde Bedrinin babası olmaktan başka ilgisi bulunmayan Suphi Baykamdan sormaktadır. Daha doğrusu, Bedriye, "Neden CHP milletvekili Suphi Baykamın oğlu olduğunu" sormakta ve bütün etrafıyla beraber, bir hasmı yaralama hevesi içinde, bir büyük istidadı hırpalama, öldürme günahından korkmamakta, yere yatıp, bıkmadan usanmadan resim çizen bu üstün yetenekli çocuğa nasıl zarar verebileceğini düşünmektedir.

Bedri Baykam yurt dışındaki bir sergisinde
Politikacının uğraştığı çocuk

Konserler

Bir gezinin hikâyesi

Nazillideki açıkhava sinemalarından birinin telefonu çaldı. Saat gecenin onunu geçmişti. Kırmızı kazaklı gişe memuru âhizeyi kulağına dayadı ve konuşmaya başladı:

"— Evet efendim, Yeni Sinema... Evet, konser var... Ara beş dakika önce bitti, şimdi çalıyorlar... Kimi efendim? Hayır, imkânı yok çağıramam!. Şef kızıyor efendim, yerimizden kımıldıyamıyoruz... Haklısınız efendim, ama çağıramam, imkânı yok!.. Ne olursa olsun efendim, konser sırasında içeri girmeme imkân yok, o gâvur herif çok kızıyor... Ne yapayım efendim, hayat meselesi de olsa giremem içeriye, çağıramam..."

Bu konuşmayı dinliyen Suna Kan dayanamadı ve:

"— Neymiş, hayat meselesi neymiş?" diye sordu.

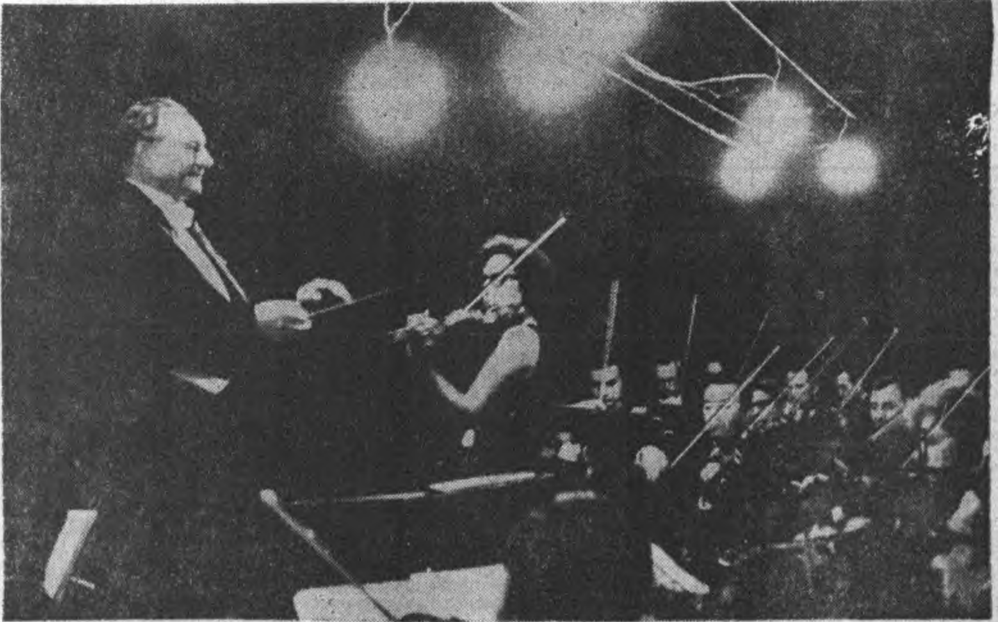
Kırmızı kazaklı gişe memuru:

"— Kadının sancısı tutmuş da doktoru çağırıyorlar. Ama, nasıl gireyim içeri de söyliyeyim?" dedi.

"— Korkmayın efendim!" diye haykırdı Suna Kan. "Hayat meselesiyse elbette gidip doktoru çağıracaksınız. Ben de buradan bakarım. Şef kızarsa, işaret ederim."

Günlerden 25 Mayıs, Çarşambaydı. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Johann Strauss'un "Yarasa" uvertürünü çalıyordu. 1600 kişilik açıkhava sineması Nazillilerle tıklım tıklım doluydu. Politikacıların bile ağzının suyunu akıtacak çoluklu çocuklu, kadınlı erkekli bir kalabalık, açıkhava sinemasını tıklım tıklım doldurmuştu. Altmış kişilik orkestra perdenin önüne yerleşmişti. Sahne dar geldiği için, beton çıkıntının önüne masalar dizmişler, masaların üstüne halı örtmüşlerdi ve yaylı çalgıları oraya oturtmuşlardı. Müzikçiler sahneye çıkarken bir viyolacı, masalarla beton sahnenin arasındaki açıklıktan aşağı yuvarlandı ve çalgısını ezdi. Ama Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Anadoluda, çok daha kötü şartlar altında da konserler vermişti. Hakkâriden Edirneye, Rizeden Muğlaya kadar... Şimdi de politikacıların propaganda gezileri sırasında kendi kültür savaşlarını Batı Anadoluda sürdürüyorlardı ve İsmet Paşa kadar değilse bile, meselâ bir Turhan Feyzioğludan daha büyük bir ilgi görüyorlardı. Hele Nazillideki konser gerçekten inanılacak gibi birşey değildi. Kaymakam, açıkhava sinemasının çevresindeki yolları trafiğe kapamıştı, camilerdeki hoparlörleri susturmuştu. Sinemada, Konser Salonundan daha büyük bir sessizlik vardı. Sadece bahçe değil, bahçeyi gören evlerin balkonları ve pencereleri bile tıklım tıklım doluydu. O çevrede çıt çıkmıyordu. Çaykovskinin "Ceviz kıran" süitinin son birkaç ölçüsünde sadece adım sesleri duyuldu. Kırmızı kazaklı gişe memuru, bahçenin bir ucundan öteki ucuna doğru yürüyordu. Orkestrayı yöneten Prof. Lessing, birden kırmızı kazaklı delikanlıya döndü, tepine tepine ,titreye titreye suratını astı ve eser, Şefin yüzü orkestraya değil de halka dönükken bitti. Bahçede soğuk rüzgârlar esmiye başlamıştı. Orkestranın çaldığı eserleri izah eden çalgıcı sahnenin önüne geldi ve Saint Saens'ın "Rondo capriccioso"sunu anlatmadan önce:

"— Profesör Lessing üç yıldan-

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının Anadolu Konserinde Suna Kan

Sanat halkın ayağında

beri Türkiyede. Bizimle beraber, hani neredeyse, dolaşmadığı şehir kalmadı. Hem Türkiyeyi çok seviyor, hem türkleri. Yalnız iki şeye alışamadı: koyun etine ve konser sırasında dolaşan dinleyicilere" dedi.

İşte kırmızı kazaklı gişe memuru onun için bahçeye girmeye korkuyor, orkestra çalarken doktoru çağırmayı onun için istemiyordu.

Balıkesirden Antalyaya

Konserden sonra Prof. Lessing, sokaktaki polislerin elini sıktı ve:

"— Çok teşekkür ederim" dedi. "Sayenizde rahat ve zevkli bir konser verdik. Minnetlerimi lütfen kaymakamınıza iletin. Keşke İzmir Fuarında da biz konser verirken oyuncak trenleri susturan, gazinolardan gelen şarkı sesini kesen birileri olsa.."

Aslında Prof. Lessing'in, konser sırasında yürüyen kırmızı kazaklı gence gösterdiği tepki de kasten mübalâğalıydı. Her şehirde aynı şekilde davranmış, salona surat astıktan sonra, orkestraya dönüp göz kırpmıştı. Çünkü Münih Müzik Akademisinin bu değerli profesörü halka çoksesli müziği tanıtırken konser dinlemesini de öğretmek gerektiğine inanıyordu. Nitekim Orkestra, bir gün önce, Denizlideki öğrenci konserinde sahneye, sinemayı sarsan ıslıklar arasında çıkmıştı ve Mükerrem Berkin uyarıcı konuşmasından sonra çocuklar, kendilerine sunulan müziği kırk yıllık müzikseverler gibi olgun, terbiyeli ve sessiz dinlemişlerdi. Ayak basılmamış topraklarda yepyeni bir kültürü her yönüyle öğretmek, anlatmak gerekiyordu.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının bu yılki bahar gezisi Balıkesirde başladı. Edremit, Manisa, Aydın, Denizli, Nazilli üzerinden geçip Antalyada sona erdi. Bütün konserler izahlıydı. Orkestra üyelerinden biri önce çalgıları tanıtıyor, sonra dinleyicilere her eserden, önce kısa bilgiler veriyordu. Ayrıca, her gidilen şehirde orkestrayı anlatan, resimleriyle çalgıları izah eden broşürler dağıtılıyordu. Sadece Aspendostaki konser konuşmasız oldu. Otobüs ve otomobillerle gelen binlerce dinleyici, açıkhava tiyatrosunun dörtte üçünü doldurmuştu. O gece Aspendosta, en kötümser kişilerin tahminiyle bile sekiz binin üstünde insan vardı. Sanatsever Antalya Valisi Şerif Tüten parayla bilet sattırmamış, konsere girişi serbest bırakmıştı. Ayrıca o gece, Valinin konuğu olarak, Köçekçenin bestecisi Ulvi Cemal Erkin, eşi Ferhunde Erkin ile, kendi eserinin seslendirilişinde hazır bulunmak üzere Antalyaya gelmişti. Şerif Tüten, konserden önce kısa bir konuşma yaparak, Atatürkün güzel sanatlara verdiği önemi anlattı, sanat ve kültür dallarında çağdaş uygarlığa ayak uyduramıyan ulusların sadece yol yaparak, fabrika açarak yükselemiyeceğini söyledi, Cumhuriyetten sonra teksesten çoksese geçmemizin önemi üzerinde durdu. Şerif Tüten konuşurken, AKİS yazarı, Orkestranın bu gezi sırasında kendi şehrine uğramasını engelliyen kültür ve sanat düşmanı Kütahya Valisini düşünüyor ve acı acı gülüyordu. O da Atatürkün valisiydi, bu da... Fakat, aralarında dağlar kadar fark vardı.

Ah, şu kültürlü müfettişler!

İki hikâye anlatacağım size. Birincisi yüzdeyüz gerçek. Sözüne inandığım bir dostumdan duydum, sonra açtım telefonu Radyoya, müzik yayınları şefine sordum, aslı var mı diye; yok diyemedi. Evet, bir radyo hikâyesi bu. Tabii, çok eski zamanlarda geçmiş bir hikâye. Çok eski zamanlarda; galiba Marconi'den de önce.

Efendim, evvel zaman, kalbur saman içinde; bir padişah, Kaf dağının arkasındaki bir ülkenin radyosunu teftiş etmekle birini görevlendirmiş. Müfettiş altından girmiş, üstünden çıkmış radyonun. Uçan kuş bile kurtulamıyormuş elinden. O kadar sert ve o kadar keskinmiş ki, müdür bile sinmiş bir köşeye, müfettişin şoföründen -tabii, atlı araba şoförü- şube müdürlerine kadar herkese komutlar vermesine, yayından montaja kadar herşeye karışmasına göz yummuş. İşte bu müfettiş, günün birinde, plâk dolduran orkestralardan birinin çalışmasını dinlemiş; dinlemiş ve tüyleri diken diken olmuş. Meğer o orkestra Kwai Köprüsü adlı şarkıyı çalmıyor muymuş!.. Tabii kıyametler kopmuş. Siz radyoda plâğı olan bir parçayı nasıl çaldırırsınız, çalan orkestraya nasıl para ödersiniz, diye.

İşte o gün bugün, Kaf dağının arkasındaki ülkenin radyosu, daha önce plâğı yapılmış hiçbir şeyi yerli müzikçilerine çaldıramaz olmuş, Beethoven'i, Gershwin'i, Strauss'u filân kapı dışarı etmiş.

İkinci hikâyeyi de bir dostum anlattı, ama doğruluğunu tevsik edemedim. Bu da bir opera hikâyesi. Tabii Aydın Güne açtım hemen telefonu, doğru mu diye sordum. "Vallahi haberim yok" dedi ve katıla katıla güldü. Müzikten fazla anlamam ya, buna ben de çok güldüm. Belki aslı yok ama, bizim müfettişlere o kadar çok yakışıyor ki, anlatmazsam çatlarım. Politikadan bunaldığımız şu günlerde belki sizi de eğlendirir.

Efendim, Aydın Günü Bakanlığa ihbar etmişler, hep kendi dostlarına rol veriyor diye. Hemen bir müfettiş gelmiş Operaya ve son oynanan operanın bütün temsillerinin rol listesini istemiş. Getirmişler. Başlamış okumaya:

"28 Şubat, Madam Butterfly, Ayşe, Fatma, Ahmet, Mehmet; 29 Şubat, Madam Butterfly, Leylâ, Meylâ, Hasan, Hüseyin; 30 Şubat, Madam Butterfly, Gülden, Mülden, Ali Veli; 31 Şubat, Madam Butterfly, Nevin, Mevin, Kırkdokuz, Elli....."

Ve kaşlarını çatıp sormuş Aydın Güne:

"— Kim bu Madam Butterfly, neniz oluyor?"

Suat GENER

(AKİS — 165)

TİYATRO

Antalya

Festival ve ötesi

Altıncı Antalya Festivali geçtiğimiz hafta başladı. Festivale yalnız İstanbul ve Ankaradan değil, Avrupadan da bazı ünlü sanat adamlarının çağrıldıkları biliniyordu. Buna bakarak, uluslararası bir festival düzenlendiğine hükmedilebilirdi. Ama film yarışması dolayısiyle ortaya çıkan tartışmalardan anlaşılıyor ki Antalya Festivali uluslararası değil, hattâ ulusal da değilmiş, sadece bölgeselmiş...

İşin dedikodu tarafı bir yana bırakılırsa, Antalya Festivalinin ulusal, hattâ uluslararası bir festival olmaması için ortada hiç bir sebep yoktur. Torosların eteğinde, dünyanın en güzel denizine ve en cazibeli kıyılarına sahip olan Antalya ve dolayları tabii güzellikleri kadar tarihî yerleri, hele Aspendos gibi bir açıkhava tiyatrosu ile, Side gibi değerli kalıntılarıyla böyle bir festivale bütün dünyayı değilse bile bütün Avrupayı, bütün Akdeniz ve Orta Doğu memleketlerini pek âlâ çekebilir. Yeter ki, festivale gelecekleri her bakımdan doyuracak nitelikte bir sanat faaliyeti sağlanabilsin. Bir de, herkesi en iyi şartlar altında barındırmaya yetecek kadar otel bulunsun.

Programda neler var?

Antalyanın çok iyi niyetli Belediye Başkanı, yerli - yabancı sanat ve basın mensuplarını cömertçe festivale davet etmiştir. Bunların arasında yerli ve yabancı şarkıcılar, kabare artistleri, hattâ milli kıyafetlerimizi kuşanarak açılış kervanına katılan ve nikâhları Antalyada kıyılan genç bir alman çift de var. Develerle açılış kervanı, yerli oyunlar, okul öğrencilerinin güzel kıyafetler içindeki çeşitli gösterileri, özellikle iyi hazırlanmış bir mehter takımı, şehir bandosu, parkta çeşitli yerli malların teşhir edildiği pavyonlar, Belediye salonunda resim öğretmeninin tablolarından ve gazete kâğıtlarından yaptığı çok meharetli heykelciklerden ibaret sergi ile bir bankanın el sanatlarını korumak için çeşitli bölgelerde dokuttuğu halı ve kilimlerden bazı örnekler... Bütün bunlar bölgesel bir festival, bir fuar için belki göz ve gönül doldurucu şeyler ama, bir de bakıyorsunuz Aspendosta Devlet

1 Piyes gördüm

Aspendosta "Kral Oidipus"

Yerini buldu

Oyun : "Kral Oidipus", Tragedia.
Yazan : Sophokles (I. Ö. 495 - 406).
Çeviren : Bedrettin Tuncel.
Tiyatro : Devlet Tiyatrosu (Antalya Festivali, Aspendos'ta).
Müzik : Nevit Kodallı.
Dekor : Refik Eren.
Kostüm : Hâle Eren.
Işık : Nuri Özakyol.
Oynayanlar : Cüneyt Gökçer (Oidipus), Muzaffer Gökmen (Rahip), Coşkun Orhon (Kreon), Nihat Aybars (Teiresias), Muazzez Kurdoğlu (İokaste), Ali Algın (Laios'un kölesi), Nuri Gökseven (Korinthoz'lu haberci), Bozkurt Kuruç (Haberci), Muammer Esi, Raik Alnıaçık ve Adnan Başer (1., 2. ve 3. Korobaşları), Koro.

Konu : Antik tragedianın babası Aiskhylos'tur, ama tragedia denildi mi, her yerde, akla ilk gelen "Kral Oidipus"tur. Bunun nedeni meydanda: antik tragediada herşeye hükmeden tanrıların çizdiği kader çizgisiyle insanoğlunun XVIII. yüzyıldan bu yana herşeye hakim kılmak istediği akıl ve muhakemenin çizdiği mantık çizgisi aynı paralel üzerinde atbaşı giderler bu ünlü eserde. Bilmeden babasını öldürmüş, anasıyla evlenmiş, ondan çocuklar edinmiş olan Oidipus'un, tanrıların kendisine ne yaman bir oyun oynadıklarını anlamaya başladıktan sonra da, ne pahasına olursa olsun, gerçeği öğrenmek için giriştiği umutsuz mücadele onun, kara alınyazısına 2500 yıl önce isyan etmiş bir öncü olarak selâmlanmasına yetiyor bugün.

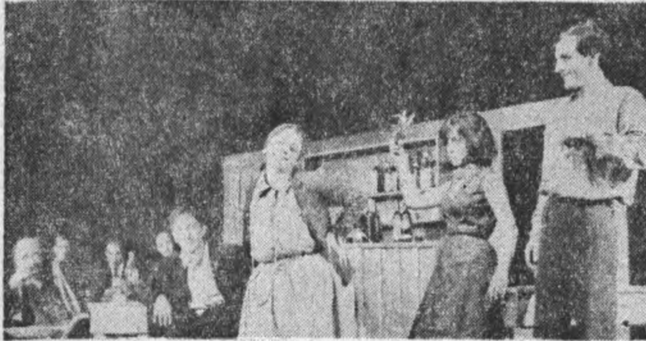
Beğendiğim : Devlet Tiyatrosunun altı yıl önce, Büyük Tiyatroda sahneye koymuş -sonra Paris, Kıbrıs ve Atinada olumlu yankılar uyandıran temsillerini vermiş- olduğu "Kral Oidipus"un Aspendosta, kendisine en yakışan çerçeveyi ve atmosferi bulmuş olması. Bu atmosfer içinde o mükemmel rejinin ve oyunun, kapalı tiyatroda fikir ve insanlık yönü ağır basan yorum gücünü Torosların eteğinde, açıkhava sahnesinde, dış tesirlere feda ederek vitirmemiş olması. Cüneyt Gökçerin bu yoruma -ve bütün oyuna- "ton"unu veren, sadeliği içinde ihtişamlı, sürükleyici oyunu. İokaste'de Muazzez Kurdoğlunun olgun ve ifadeli oyunu; Teiresias'ta Nihat Aybarsın "iç yaşama" gücünü kaybetmemiş olan güzel kompozisyonu. Haberci'ye ilginç bir yüz kazandıran Bozkurt Kuruçun etkili oyunu. Bütün öbür sanatçıların, özellikle Korobaşlarının ve Koronun ölçülü, âhenkli oyunları. Ve nihayet: Tuncelin zevkle dinlenen, şiirli çevirisi, Kodallının nefis müziği, Erenlerin oyuna havasını kazandıran dekorlarıyla kostümleri, Özakyolun tatlı ışıkları...

Beğenemediğim : Bir şey yok.

Sonuç : En az onbeş bin kişinin can kulağıyla dinlediği ve kolay unutamıyacağı bir ders.

Naciye FEVZİ

Halk Oyuncuları Birliğinde "Şarkıcı Kız"
Aşkın gözyaşları

Oyun : "Şarkıcı Kız" (Müzikal oyun, 3 bölüm).
Yazan : Orhan İyiler.
Müzik : Tacettin Orturay.
Tiyatro : Halk Oyuncuları Birliği (Ankara Sanat Tiyatrosunda).
Yöneten : Gündüz Kalıç.
Dekor - Kostüm : Halk Oyuncuları Birliği, Ortak yapım.
Oynayanlar : Gündüz Kalıç (Cem), İbrahim Bergman (Meyhaneci), Celile Toyon (Şarkıcı Kız), Hikmet Karagöz (Darbukacı), Hayri Eroğlu (Kör Limoncu), Erdem Aykanat (Ağa), Deniz Türkali (Mama) v.s.

Konu : Bir yerli "Tatlı İrma" yazmak istediği anlaşılan Orhan İyilerin müzikalinde vaka, İstanbulun kenar mahallerinden birinde, viran bir meyhanede geçiyor. Bu viranenin bir gülü vardır: Şarkıcı kız. Babası Darbukacıyla meyhane meyhane dolaşıp şarkı söyliyerek, oynıyarak serhoşları eğlendiren körpe, güzelce bir kız. Kötürüm Meyhaneciden toy ve meteliksiz çırağına, zengin Hacıağasına kadar herkes bu neşeli, bu canlı kıza vurgundur. Babası ise onu mümkün olduğu kadar pahalıya satmıya, bu sayede rahata kavuşmıya kararlıdır. Onun için de Ağa ile anlaşır, 4000 lira için kızını, birkaç karısı ve çocukları olan bu dağ adamına, imam nikâhıyla vermeğe razı olur. Ama kızın gönlü Meyhanecinin çırağı Cem'dedir. Beylik cilveleşmelerden sonra, Ağa ile gitmeden önce, kendini oğlana teslim etmekle bunu da isbat eder. Eder ve oyun da, aslında, burada biter. Ama yazar, son perdeyi "doldurmak" -ve kötü bir melodram örneği vermek- için, iki sevgiliyi birleştirmenin -veya ayırmanın- bin türlü yolu varken, bekâret şartına bağlı bir "başlık" meselesini uzattıkça uzatıyor, sonunda da, Hacıağayı o ürkek ve beceriksiz meyhaneci çırağına bıçaklatıveriyor.

Beğendiğim : Celile Toyonun, bütün oyunu ayakta tutan ve Çiçekçi Kızın içinde yüzdüğü o -maddi, mânevi- sefalete rağmen neşeli, temiz, hatta içli taraflarını da dile getiren, diri ve etkili oyunu. -Colette'in renkli ve usta fırçasıyla tasvir ettiği o çatlak sesli, o rüküş, o zavallı... ama gene de güzel ve dokunaklı şarkıcı kızlardan biri.

Beğenemediğim : Yazarın bir yerli "Ayak Takımı Arasında" havası yaratmak isterken yuvarlandığı melodram... Gündüz Kalıçın Kötürüm Meyhanecinin oturağıyla -önsıradaki seyircilerin başları üzerinde- oynayarak mizansen akrobasilerine girişecek kadar ileri götürdüğü aşırı realizm. Hemen bütün öbür oyuncuların gerçek tipler çizmekten uzak kalan "iğreti" oyunları...

Sonuç : Ne yeni, ne eski hiçbir şey "söylemeyen", müziğinden de kulakta küçük bir melodi bile kalmıyan, 200 defa oynanmış olmasına rağmen ne çare ki zevksiz, kötü bir yerli müzikal. **Lûtfi AY**

Tiyatrosunun "Kral Oidipus" temsili; Cumhurbaşkanlığı Filârmoni Orkestrasının solist - viyolonist Suna Kanla verdiği konser; şehir stadında folklor gösterisi ve geri kalan bütün bir haftayı kaplayan "Altın Portakal" film yarışması, bazan günde üç seansı bulan film gösterileri... Bunlar da programın ulusal, hattâ uluslararası nitelikteki yönü...

Aspendostan faydalanmak

Altıncı yaşına basan Antalya Festivalini Akdenizin en renkli, en câzip uluslararası festivallerinden biri haline getirmek hem kolay, hem zor. Kolay: bunun için yakın komşularımızın neler yaptıklarına, kısa zamanda ne güzel sonuçlar aldıklarına bakmak yeter. Yunanlıların Atina, lübnanlıların Baalbek festivallerini, bunların programlarını, bu programların nasıl gerçekleştirildiğini alıcı gözle ve dikkatle incelemek Antalya Festivali yöneticilerine güzel ilhamlar verebilir. En başta, bu iki komşu festivale katılan yabancı sanat topluluklarından kolayla faydalanma imkânlarını..

Zor: bu iş, devamlı çalışacak, yetkili uzmanlardan kurulu bir teşkilât ve devlet bütçesinden birkaç milyonluk yardım ister.

Bu konuda ilk düşünülecek şey, mükemmel bir halde bulunan Aspendos açıkhava tiyatrosundan devamlı olarak faydalanmak olmalıdır. Bunun için de, her şeyden önce, sahnenin ve amfinin her çeşit gösteriye elverişli sabit ışık tesislerine kavuşturulması gereklidir.

Uluslararası karakterde böyle bir festival programında Devlet Tiyatrosu bütün bölümleriyle yer alabileceği gibi, İstanbul Şehir Tiyatrosu ile Operası, Kent oyuncuları, Dormen, Ulvi Uraz, Cezzarlar, Ankara Meydan Sahnesi ve Ankara Sanat Tiyatrosu toplulukları da seçme oyunlarıyla programa katılabilirler. Sonra, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının yanısıra İstanbul Şehir Orkestrası -İdil Biret, Aylâ Erduran gibi ünlü virtüozlarımızın iştirakiyle- konserler verebilirler. Opera temsillerine Leylâ Gencer, Orhan Günek, Ayhan Baran, Ferhan Onat, Suna Korad, Sevda Aydan gibi Batı sahnelerinde seslerini duyurmuş ve başarı kazanmış sanatçılarımızın katılmaları sağlanabilir. Yerli film yarışmasının yanısıra Balkanlararası bir film, hattâ tiyatro, müzik, resim, heykel, dekor, afiş v.s. yarışmaları pekâlâ düzenlenebilir.

Daha neler, neler yapılmaz ki...

Antalya Festivalinde "Haremde Dört Kadın"
Dostlar alışverişte görsün

Festivaller

Festival festivali

İki yıl önce Antalya Belediye Başkanı bir film festivali düzenlemek tasarısını ortaya atarken Antalyanın turistik yönden çekiciliğini artırmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Antalya Belediye Başkanının bu teklifini benimserken İstanbul sinemacılarının düşündükleriyse bambaşka şeylerdi. Onlar, "dışarıdan kimseyi işimize karıştırmıyacağız, kendi koyduğumuz ödülleri kendi aramızda kardeş kardeş paylaşacağız" diyorlardı. Ama bu "dostlar arasındaki" alışveriş, bu "kardeşçe paylaşma" ancak bir festival sürdü. Geçen yıl yapılan İkinci Antalya Film Festivali Belediye Başkanının da, sinemacıların da akıllarından geçmiyen bir yön almakla kalmadı, festivali izleyen yurttaşların ağızlarını hayretten bir karış açık bırakan olaylara sahne oldu. Önce, film festivali mi yapılıyordu, yoksa siyasi parti kongresi mi, belli değildi. Sinemayla ilgili ancak beş kişinin katılabildiği jürinin geri kalan dört üyesini eski DP Grup başkanlarından Dr. Burhanettin Onat -evet, Dr. Burhanettin Onat-, Antalya AP'li Belediye Başkanının eşi, Antalya AP İl Başkanının eşi, eski Antalya DP milletvekillerinden birinin eşi meydana getiriyordu. Böyle bir jürinin nasıl çalışacağını önceden kestirmek hiç de güç değildi. Bayan üyelerden biri stüdyo - lâboratuvar ödülünü Eczacıbaşı İlâç Fabrikasına vermeğe, öbürü senaryo ödülünü Fikret Hakana vermeğe kalkışırken, jürinin başkanlığını yapan Dr. Burhanettin Onat da büyük ödülün en kuvvetli adayı olan "Karanlıkta Uyananlar" için daha oylamadan önce "bu filmin yarısı Moskovada mı çevrildi?" gibi jüri başkanlığına çok uygun sorular soruyordu!

Basılan festival

Ama bütün bunları şaşkınlıkla izleyenler, asıl numaraların en sona bırakıldığından habersizdiler. Filminin birinci gelmesi için meslektaşları hakkında en çirkin kulis faaliyetini bile az bulan bir yapımcı - yönetmen, oylamadan bir - iki gün önce gazetelerde paralı bildiriler yayınlatıp, "siyasî - sinematografik" propaganda faaliyetine girişiyor, Antalyaya dışarıdan getirtilen seyyar "milliyetçi - mukaddesatçı gençlik" ekibi festivalin en tehlikeli rakibini saf dışı etmek için harekete geçiyor, beyannameler dağıtıyor, bununla da yetinmeyip, ödüllerin dağıtıldığı salonu basıyor, misafir sinemacılar "Moskovaya! Moskovaya!" sadâları arasında uğurlanıyorlardı. Böyle bir festivalde kazanılmış ödülleri haysiyetlerine yediremiyen sinemacılardan çoğu bunları geri vermişti.

Sütten ağzı yanmıyanlar

Anlaşılan, ne Antalya Belediye Başkanı, ne de festivali onunla birlikte düzenlemeği kabul eden "Türk Film Prodüktörleri Cemiyeti" geçen yılki festivalde olup bitenlerden zerrece ders almamış olacaklar ki, geçtiğimiz hafta üçüncü festivale, hem de ayni minval üzere başlamışlardır.

8 Haziranda sona erecek bu Üçüncü Antalya Film Festivalinin düzeninde, eskisine göre büyük bir değişiklik yoktur. Mekanizma yine bundan önceki gibi işleyecek ve büyük bir ihtimalle aynı sonuca ulaşacaktır. 1965 - 66 yılında sansürden gösterme belgesi alan ve herhangi bir festivale katılmamış olan bütün yerli filmlere açık ilk elemeye 20 kadar film katılmış, bunlardan 10'u Antalyadaki yarışmaya ayrılmıştır. Bunlar Atıf Yılmazın "Muradın Türküsü" ile "Toprağın Kanı", Abdurrahman Palayın "İsyancılar"ı, Haldun Dormenin "Bozuk Düzen"i, Memduh Ünün "Namusum İçin"i,

Duygu Sağıroğlunun "Ben Öldükçe Yaşarım"ı, Halit Refiğin "Haremde Dört Kadın"ı, Nejat Saydamın "Buzlar Çözülmeden"i, Erdoğan Tokatlının "Son Kuşlar"ı, Ertem Eğilmezin "Sürtük"üdür.

Bu yıl değişen sadece ödül sayısıyla büyük jürinin yapısıdır. Her iki değişiklik de bir artırma şeklinde ortaya çıkmıştır. Antalyadan Belediyeyi temsil etmek üzere üç kişiye, "Türk Film Prodüktörleri Cemiyeti"nin sinemanın çeşitli kollarından seçtiği yarım düzineden fazla temsilci katılmaktadır. Jürideki yenilik, yabancı üyelerdir. Bunlardan altısı Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, Batı Almanya, İtalya ve İsrailin basın ataşeleridir. Ancak, Antalya Film Festivali uluslararası bir festival olmadığına göre bu yabancı ataşelerin ne işe yarıyacağı merak edilmektedir. Jürinin aşağı-yukarı üçte birini meydana getirecek kadar kalabalık olan bu yabancı ataşelerin sinemadan anlayıp anlamadıkları bir yana, herhalde türk sinemasını hiç bilmedikleri ve yerli filmleri hangi ölçülere göre değerlendirecekleri ve bu ölçülerin yerli filmler için ne dereceye kadar geçer olduğu sorulabilir.

Sinemacıların bildirisi

Antalya Festivalinin geçen yılki mâcerası, bu festivali başından-beri desteklemiş olan bazı sinemacıların bile gözünü açmış olacak ki, festival başlarken yayımladıkları bir bildiride bu yılki festivalin geçen yıllardakinden daha da zararlı bir kılığa büründüğünü ileri sürmüşlerdir. 17 yönetmen, 26 oyuncu, 3 senaryocu, 9 görüntü yönetmeni, 11 sinema yazarı, 19 sinema teknisyeni ve bunları destekliyen 20 aydının imzasını taşıyan bildiride Antalya Film Festivalinin sonuçları bakımından türk sineması için çok zararlı olmağa başladığı yargısına varıldıktan sonra bunun nedenleri açıklanmakta, bu durumda rızaları dışında festivale sokulan filmlerden Telif Hakları Kanununa göre imzalarını çektikleri belirtilmektedir. Festivale katılan filmlerde çalışan yönetmen, oyuncu, görüntü yönetmeni ve sinema teknisyenlerinden çoğunun bildiride imzası bulunduğuna, jüri üyelerinden olan Sine-İş sendikası da bildiriyi imzalayıp jüriden çekildiğine göre, Antalya Film Festivali daha şimdiden geçen yılki gibi bir festival festivali olma yoluna girmiştir.

Ankara festivali

Genç ve yakışıklı adam:

"— Jüri en isabetli kararları almağa çalıştı" dedikten sonra sonuçları açıkladığı vakit seyircilerin alkışlarıyla karşılaşınca, adamakıllı şaşırdı. Genç ve yakışıklı adam, Ankara İkinci Uluslararası Kısa Filmler Festivalinin jüri başkanı Roger Vadim'di. Vadim, Cannes'dan Venediğe kadar irili ufaklı bütün festivallerde jüri kararlarının alkışlanması yanında bir o kadar, hattâ bazan daha da fazla yuha ve ıslıkla karşılanmasına alışık olduğundan, seyircilerin bu tutumunu bayağı yadırgadı. Nitekim sözlerini:

"— Bu gibi kararlar genellikle yuhalanır diye korkuyordum, çok teşekkür ederim" diye tamamladı.

Aslında yuha ve ıslık değilse bile jüri kararının epey söz götürür bir yanı vardı: Birincilik ödülünün niye paylaştırıldığı, hele bunun sovyet yönetmen Mihail Buoginin "İkisi" adlı filminin yanına kanadalı yönetmen Jean - Claude Labrecque'in "60 Bisiklet" adlı filmi takılarak niye yapıldığı kolay kolay anlaşılmıyordu. Buoginin yarım saati aşan filmi küçük çapta bir şaheserdi. Bir yandan sirkte bale yapan, bir yandan da sağır ve dilsizlerin tiyatrosunda ışıkçı olarak çalışan sağır ve dilsiz genç bir kızla bir konservatuvar öğrencisi arasındaki aşkı çok sade, yalın, dokunaklı olmasına rağmen melodrama kaçmıyan bir deyişle anlatıyordu. Labrecque'in, Kanadanın Büyük Göller çevresindeki bisiklet yarışını anlatan filmi renkli ve güzel görüntülerle süslenmiş olmakla birlikte, herhalde sıralamada ilk üç filmin en sonunda yer alabilecek bir filmdi. Labrecque'in filmini seyrederken insan Shaw'ın sözlerini bir kere daha hatırlamaktan kendini alamıyordu: "Bisikletteki adam dünyanın en iyimser insanıdır: Bisikletin kendini taşıdığını sanır, oysa kendisi bisikleti taşır". "60 Bisiklet"teki bisikletçilerden hiç birinin böyle bir iyimserliğe kapılmasına imkân yoktu. Çünkü 2400 kilometrelik yolu yutmak için insanüstü bir çaba sarfediyorlardı. Labrecque de bu çabanın ağırlığını elden geldiği kadar seyircisine duyuruyordu.

Festivalin ikinci ödülünü kazanan isveçli yönetmenin "Johan Ekberg"i yaşlılara mahsus bir pansiyonda her gün ölümü bekliyen insanların dramını sade görüntülerle vermeğe çalışıyor, ama araya sıkıştırdığı soyut görüntüler bu sadelikle çelişiyordu. Gerçekte "İkisi"nin yanında yer alması gereken film, festivalin üçüncü ödülünü kazanan Bulgar filmi "Margaritka" idi. Bu renkli, 6 dakikalık canlı-resimde, yönetmen Hacviski makasa, silindire, dinamite boyun eğmeyen bir papatyanın kendisini görünce sevincinden uçan küçücük bir kıza nasıl teslim olduğunu çok tatlı bir şekilde dile getiriyordu.